

הקודש, אבל לר"י אסור כשקצה הספר הגיע לארץ, (ואף שבהמשך המשנה הוזכרה דעת ר"י ור"ש, רישא וסיפא ר"ש ומציעתא ר"י).

צ"ח. ולרבה איירי באיסקופה הנדרסת ע"י רבים והיא רה"י, ולכן גם לר"י לא גזרו בה, מפני שיש בזה בזיון לכתבי הקודש.

אביי מקשה מדאיתא בברייתא שאם הספר נתגלגל חוץ לד' אמות הופכו על הכתב, ובאיסקופה נדרסת ליכא חילוק בזה. ולכן מבאר אביי דאיירי באיסקופה כרמלית שהיא רחבה ד"ט ואינה גבוהה י"ט, ולפניה רה"ר ובצידי השני רה"י, ולא התירו אלא בתוך ד"א שאין חשש שיבוא לחיוב חטאת אפי' אין אוגדו בידו, אבל מחוץ לד"א שאם יעביר ד"א יבוא לידי חיוב חטאת לא התירו. ולא חוששים שיעביר מרה"ר לרה"י דרך האיסקופה שיש בזה חיוב חטאת (דאף שהעביר דרך כרמלית, הא אמר רבא שהמעביר מתחילת ארבע לסוף ארבע דרך עליו (לרש"י היינו דרך למעלה מראשו למעלה מ"ט שזה מקום פטור, ולתוס' (ד"ה והאמר) היינו שהעביר מימינו לשמאלו דרך גופו והשלים ד' אמות ע"י זריקה, וכיון שהוא עומד במקומו הו"א דחשיב הנחה) חייב כיון שהחפץ לא נח במקום פטור), משום שמדובר באיסקופה ארוכה ותולים שיזכר ועומד לפוש על האסקופה והדר עייל, או דאף באיסקופה שאינה ארוכה מותר, דסתם כתבי הקודש דרך לעיין בהם, וכיון שעייין בהם כשהוא באיסקופה פטור, ואין חוששים שיעיין בהם ברה"ר ויכניסם ישירות לרה"י, דס"ל כן עזאי שמהלך כעומד והוי כמניח בכרמלית, ואין חוששים שיזרוק (שבזה מודה בן עזאי שחייב) מפני שאין זורקים כתבי הקודש. וכתבו התוס' (ד"ה אלא) שאין ההתר דווקא בכתבי הקודש, אלא ליכא שבות כלל באיסקופה כרמלית. עוד כתבו שדווקא כאן סובר אביי שבכרמלית לא גזרו, אבל האיסור לעמוד ברה"ר ולשתות ברה"י, וכן האיסור לצאת מבעוד יום במחט התחובה בבגדו, שייכים לאביי אף בכרמלית.

היה קורא בראש הגג ונתגלגל הספר מידו, גוללו אצלו כיון שקצה אחד נמצא בידו, ואם הגיע לעשרה טפחים סמוך לקרקע רה"ר, והכותל משופע למטה והספר נח על הבליטה, הופכו על הכתב שיהיו האותיות כלפי הכותל ולא יהיה מונח כ"כ בבזיון, ואע"פ שלא התירו לכותבי ספרים להפוך היריעות כדי שלא יעלה עליהם אבק, אלא צריכים לכסותם בבגד, כאן אינו יכול לפרוס בגד (לרש"י איירי שאין לו בגד, והתוס' (ד"ה הכא) כתבו שאפילו ביש לו אסור לפרוס, מאותו טעם שאסור לגוללו אצלו), ומשו"ה מותר שאם לא יהפכם יתבזו יותר. ואם הכותל אינו משופע,

לחבירו וחבירו לחבירו ואפי' מחוץ לתחום, ואמרו לו לא תהלך זו יותר מרגלי בעליה. ריש לקיש מבאר בשם לוי סבא שר"י סובר שמים אין בהם ממש, ואיירי כשעירה את המים מחבית לחבית. והגמ' דוחה דלא אמר ר"י שמים אין בהם ממש אלא במים ומלח הבלועים בעיסה, דס"ל שאשה ששאלה מים ועשתה מהם עיסה, מותר להוליך את העיסה כתחום בעלת הקמח אף מחוץ לתחום בעלי המים, (ות"ק סובר שמותר להוליך רק למקום שהוא בתוך התחום לשתיקה, ובתבלין לכו"ע מותר רק למקום המותר לשתיקה), אבל כשאנים בלועים לא, ואפי' בקדירה אין מים בטלים מפני הרוטב שהוא ניכר. אלא איירי כשהחבית קנתה שביתה והמים לא קנו שביתה כגון שנתמלאו היום ממעין הנובע או מנהר, וס"ל לר"י שהחבית טפילה למים, כמו שמצינו בהוצאה שהמיטה בטילה לחי השוכב בה והמוציא חי במטה פטור אף על המטה ועל החי פטור משום שהחי נושא את עצמו (ואף שבזה אינו יכול וזה אינו יכול חייב, גמרינן ממשכן שלא היו נושאים בעלי חיים, דאילים ותחשים היו הולכים ברגליהם, וחלזון היו מוציאים דמו מיד כשיוצא מן הים כדי שדמו יהיה צלול. תוד"ה את), והכלי בטל לאוכלים אפי' בפחות מכשיעור. והמוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי. ולרב יוסף לא התיר ר"י אלא בשיירא שחנתה בבקעה ואין להם מים, וכשהמים לא קנו שביתה. ולאביי בשיירא אפי' אם גם המים וגם החבית קנו שביתה מותר. ולרב אשי איירי בחבית ומים דהפקר, דר"י סובר שאין חפצי הפקר קונים שביתה, ומותר להוליכם לתחום של מי שזוכה בהם ראשון, ואם נתכוין לזכות רק במה ששותים מותר להוציאם אף חוץ לתחומם. (תוד"ה הכא), ואמרו לו שחפצי הפקר קונים שביתה והיינו ריו"ח בן נורי שס"ל כן.

גלילת ספר שקצהו התגלגל החוצה

אסור להעביר חפץ מרה"י לרה"ר או מרה"ר לרה"י, ומכרמלית או לכרמלית אסור מדרבנן, אמנם ספר העשוי בגלילה שקצה אחד נמצא בידו והקצה השני נמצא ברשות אחרת, אין איסור דאורייתא במשיכתו חזרה, ולפעמים מותר גם מדרבנן, וכדלהלן.

היה קורא בספר על האיסקופה ונתגלגל מידו, גוללו אצלו.

לרב יהודה איירי באיסקופה רה"י – שגובהה י"ט ורוחבה ד"ט, ולפניה רה"ר, ואע"פ"כ מותר לגוללו לרה"י, ולא חוששים דילמא נפיל כולו ואתי לאתויי, דמתני' כר"ש דס"ל שכל דבר שהוא משום שבות אינו עומד בפני כתבי

צ"ז. הלוקח תפילין ממי שאינו מומחה בודק ב' של יד ואחת של ראש או ב' של ראש ואחת של יד, דבעינן מומחה בשל יד ובשל ראש ואח"כ יכול לקנות ממנו בלי בדיקה, וא"צ לבדוק יותר משום דאמרין שהוא קונה הכל מאדם אחד ולרבי דס"ל דבתרי זימני הוי חזקה בודק אחת של יד ואחת של ראש, אמנם אם קנה כמה צבתים בודק בכל צבת, דהדרך הוא שכל צבת קונה מאדם אחד, ואפי' בד' או ה' צבתים צריך לבדוק מכל אחד. וכתבו התוס' (ד"ה הלוקח) דאיירי בסוגין במי שכבר קנה תפילין או שאינו מוצא מומחה לקנות ממנו, אבל לכתחילה אין לקנות תפילין אלא מן המומחה, כיון שצריך לקרוע את כל התפר ולבודקם ואיכא בזיון תפילין, וכן יש לחוש שיתעצל לטרוח לבודקם ויסמוך להניחם לפי שעה בלי בדיקה.

מצאם צבתים או כריכות – צבתים היינו זוגות זוגות הקשורות כמה זוגות יחד, וכריכות שקשורים הרבה יחד ואין כל זוג קשור בפני עצמו, אם יכול להכניסם זוג זוג ולגמור להכניסם לפני שקיעת החמה יכניסם, אבל אם לא יכול לגמור מחשיך עליהם ומביאם, שכיון שבכל מקרה הוא צריך לטרוח ולחזור משתחשך, ימתין שם עד שתחשך ויטול כולם יחד.

המוצא תפילין בשעת סכנה מכסם והולך לו, ובברייתא תנא מוליכם פחות פחות מד' אמות – שיעמוד לפוש כל פעם לפני שהלך ד' אמות דנמצא שלא העביר ד' אמות יחד, ורב אומר שאין זה מחלוקת אלא הא בסכנת גוים שמבזים את התפילין, יוליכם, הא בסכנת ליסטים שיהרגוהו משום ממונו אבל אינם מבזים תפילין, יכסם. וי"מ שבסכנה היינו שאם ימצאו תפילין בידו או שישמע הדבר למלכות יהרג, יכסה אותם כדי שלא יהיו מונחים בבזיון וילך, ולא יזיזם שמא ירגישו בו ויתחייב למלכות, אבל בליסטים גוים שיש חשש שהם ינהגו בתפילין מנהג בזיון, יוליכם פחות פחות מד' אמות. ופירוש זה עיקר. ור"ש אסור להוליכם פחות פחות מד"א שמא ישכח וילך ד"א, אלא נותנם לחבירו וחבירו לחבירו, אמנם אם אין שם חברים מודה ר"ש שיוליכם פחות פחות מד' אמות, וגם במי שהחשיך בדרך עם כיס אם יש כמה שותפים לר"ש נותנם לחבירו וחבירו לחבירו. (תוד"ה רבי שמעון). ותנא קמא סבר דעדיף פחות פחות מד"א, דכשנותנם לחבירו וחבירו לחבירו אוושה מילתא דשבת.

צ"ז: לר"ש גם כשנולד לו בן בשדה נותנו לחבירו וחבירו לחבירו, אפי' הם מאה שקשה הדבר לתינוק, ולא יעבידנו פחות פחות מד' אמות.

טלטול חבית מים מחוץ לתחום – במתני' תנא שלרבי יהודה מותר לתת חבית מים

אפילו אם נתגלגל עד פחות מג' טפחים גוללו אצלו, וכמו שאמר רבי יהודה שאפי' אינו מסולק אלא כמלוא מחט מותר, כדאמר רבא שלרבנן חפץ שנמצא בתוך ג"ט צריך הנחה ע"ג משהו, אפילו אין בו ד"ט, (אבל לר"ע קלוטה כמי שהונחה, והזורק מרה"י לרה"י דרך רה"ר למטה מ"ט חייב. וכתבו התוס' (ד"ה נימא) שיש מ"ד בבירייתא שהזורק מרה"י לרה"י דרך רה"ר למטה מג"ט חייב. אך י"ל שרק כשהחפץ בא מלמעלה מג"ט ללמטה מג"ט צריך הנחה ע"ג משהו, וכן הא דלא חשבינן מתגלגל כמונח היינו שתחילת הזריקה היא למעלה מג"ט, אבל אם החפץ יצא מתחת ידו כשהוא למטה מג"ט מודה רבא דכמונח בקרקע דמי). ולר"ש אפילו בהגיע לארץ מותר לגלול אצלו, שכל דבר שהוא משום שבות אינו עומד בפני כתבי הקודש.

צ"ח: הנחה ע"ג זיז שלפני החלון – זיז – בליטה מן הכותל שנמצאת לפני החלון, גבוה י' ורחב ד', אם הזיז נמצא מעל רה"י מותר לתת עליו כלים בשבת, ואם הזיז נמצא מעל רה"ר מותר לתת עליו כלים שאם יפלו ישברו דרה"י הוא, אבל אסור לתת עליו כלים שאם יפלו לא ישברו, דילמא נפיל ואתי לאתויי (לרבא (צ"ט). חשש זה הוא רק ברה"ר, ולאביי דנים התוס' (ד"ה ניוחש) אם חוששים בזה גם בכרמלית או לא, ומותר להשתמש בכל הכותל (אפילו אם הזיז הוא לכל אורך הכותל. רש"י. והתוס' (ד"ה ומשתמש) ביאררו שהכונה שיכול להשתמש בחורים שבכותל), ואם הזיז נמצא פחות מעשרה טפחים לקרקע אסור להשתמש בו. ואם יש ב' זיזים זה ע"ג זה, אם אין בעליון ארבעה אסור להשתמש בו כלל, דאף שהוא מקום פטור ומותר לבני רה"י או רה"ר לכתף עליו מ"מ אסור להשתמש עליו תשמיש תדיר, דכיון שאין בו ארבעה אינו ראוי לתשמיש ומצוי שכלים יפלו ממנו, ונראה כאילו זורקם להדיא לרה"ר, (וכתבו התוס' (ד"ה אי) שמשמע מרש"י שביש בו ארבעה אסור גם בכלים הנשברים, ודעת התוס' שברחב ד' מותר אפילו כלים שאין נשברים, והאיסור הוא ברחב כל שהוא). ואם יש בו ארבעה מותר להשתמש בכולו, ואם בתחתון יש ארבעה ובעליון אין ארבעה והחלון משלימו לארבעה, מותר להשתמש בעליון רק כנגד חלונו משום דחשיב חורי החלון – והיינו שזה נחשב חלק מהחלון, אבל שלא כנגד החלון אסור.

מה נאסר משום הוצאה או טלטול
הוצאה היא אחת מל"ט מלאכות, והעברת ד' אמות ברה"ר אסורה מהלכה למשה מסיני, וכדי להתחייב צריך עקירה והנחה, ושתהיה העקירה והנחה במקום שיש בו ד"ט על ד"ט, ובסוגייתנו יבואר מה הדין כאשר גוף האדם נמצא ברשות אחרת מהחפץ שהוא טלטל, וכן האם עשית צרכיו או רקיקה או שתיה כשגופו ברשות השניה, אסורים מדאורייתא או מדרבנן.

צ"ט. טלטול בידו ברשות אחת כשגופו נמצא ברשות אחרת – מותר לעמוד ברה"ר ולטלטל ברה"י, ברה"י ולטלטל ברה"ר, ובלבד שלא יוציא חוץ לד' אמות, ור"מ אסור מפני שחוששים שיכניסו לרשותו. ואם הוציא חוץ לד' אמות, לרבא שהמעביר מתחילת ד' לסוף ד'

והעבירו דרך עליו (למעלה מעשרה) חייב חטאת דאזלינן בתר הנחה ועקירה, הכא חייב, וממתני' ליכא ראייה דאיכא למימר שאם הוציא פטור אבל אסור שמא יבוא להעבירו למטה מעשרה.

עשית צרכיו או רקיקה לרשות אחרת – לא יעמוד אדם ברה"י וישתין ברה"ר או ברה"ר וישתין ברה"י, וכן לא ירוק מרשות לרשות, ואם עשה כך חייב חטאת, דחשיב כעקירה מע"ג מקום ארבעה, דמחשבתו שהוא צריך לכך משוי לה הוצאה חשובה משויא ליה מקום (כמו בזרק ונח בפי כלב או כבשן והוא נתכוין שינוח שם. תוד"ה זרק, ודווקא כשהוא נהנה שזה נח דווקא באותו מקום, וכן בהשתין ורק, אבל זרק על מקלות או דבר אחר אפי' בכונה לא אמרינן שמחשבתו משויא ליה מקום. תוד"ה מחשבתו). ואם הוא ברה"י ופי' אמה ברה"ר מסתפק רבא אם אזלינן בתר עקירה או בתר יציאה, וקאי בתיקו.

טלטול רוק שבפה – ר"י אסור ללכת ד"א ברה"ר משנתלש רוקו מפיו (–שנתעגל ונאסף לצאת, דכיון שהוא עומד לזורקו הוי משאוי), וחזר בו ר"י וסבר שאין לאסור אלא משהפך בו בפיו להוציאו לחוץ, ועל כן אם היה אוכל דבילה (לרש"י איירי בתרומה, ולתוס' (ד"ה היה) איירי אפילו בחולין, מפני שהידיים הפוסלות את התרומה מטמאים את הרוק שהוא משקה לעשותו ראשון, והרוק חוזר ומכשיר ומטמא את הדבילה, דמשקין כל שהן מטמאים אע"ג דליכא רביעית) בידיים מסואבות (– סתם ידיים שלא נטלם שהם שניות ופוסלות את התרומה) והכניס ידו לפיו ונגע בתרומה, אם יש בפיו רוק שהיפך בו חשיב משקה להכשיר את התרומה לקבל טומאה, (ור"מ מטמא ורבי יוסי מטהר בין הפך בין לא הפך). ובכיוחו מודה ר"י שאם נתלש אסור ללכת ד' אמות. הכח ורק בפני רבו חייב מיתה מפני שהיה לו להסתלק משם או להבליעו בכסותו, אבל כשלא רק הרי הוא אנוס מחמת חולי או צינה.

שתיה מרשות אחרת – לא יעמוד אדם ברה"י וישתה ברה"ר או ברה"ר וישתה ברה"י, אא"כ הכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה, ואפי' לרבנן שמתירים לעמוד ברשות אחת ולטלטל בשניה, מודים בחפצים שצריכים לו שאסור, וכן הכא אסור כיון שהוא צריך את המים וגוזרים שמא יכניס הכלי אצלו, אבל אין לאסור מצד עקירה ברשות אחת והנחה ברשות אחרת, דההנחה היא בפיו שנמצא באותה רשות של המים.

צ"ט: לאביי אסור לעמוד בכרמלית ולשתות מרה"ר או מרה"י, וזו כוונת המשנה וכן בגת. ורבא מתיר מפני שאין גוזרים גזירה לגזירה, וכוונת המשנה וכן בגת לענין מעשר שאם שותה על הגת לא ישתה בלי מעשר אא"כ הכניס ראשו ורובו, וכשיטת ר"מ, שר"מ מתיר אף אם מזגו ל"ין בין בחמין בין בצונן דכל זמן שלא הוציאו לחוץ לאו שתית קבע היא, ור"א בר צדוק מחייב מעשר אם מזגו דע"י המזיגה הוי שתית קבע, וחכמים מחייבים מעשר במזגו בחמין דכיון שאם יחזיר את מה שישאר זה יקלקל את היין א"כ המזיגה היא על דעת לשתות הכל והוי קבע, ופוטרים במזגו בצונן דכיון שיכול להחזיר לגת את מה שישאר לא הוי קבע.

קבלת מים הנשפכים מן הגג – גג שאינו משופע ויש בו מרזבים קטנים שהמים שבגג מקלחים דרכם למזחילה שהיא נמצאת בשיפוע לאורך הכותל, מותר לקלוט את המים מן המזחילה, ואם המזחילה נמצאת בתוך ג"ט לגג, אסור לצרף להצמיד פיו או כלי למזחילה אפילו בפחות מגובה י"ט, דהוי כשואב מן המזחילה, דכל פחות מג' סמוך לגג כגג דמי והוי כמוציא מן הגג שהוא רה"י לרה"י, כדמצינו שמותר לעמוד ברה"י להגביה ידו למעלה מ"ט ולקלוט מים הנשפכים מן הגג של חבירו, אבל לצרף ידו לפחות מג"ט סמוך לגג אסור, (והיינו בשתי גגות של שני בני אדם שלא עירבו יחד, ואפילו לר"מ שמתיר לטלטל מגג לגג, אם אחד גבוה י"ט מהשני אסור, ולר"ש אסור לצרף ולהביא לבית, והיינו כשלא שבתו בגג שבוה לקלוט ולהביא לבית מותר, וי"א שבקולט מאויר גג חבירו אסור גם לקלוט. ור"ח גורס בבירייתא שהוא עומד ברה"ר. תוד"ה לא). ואם המים נשפכים מן הגג בצינור מותר אף לצרף מפני שהצינור הוא ארוך ויוצא לרה"ר ולא שייך לבדו, וכיון שזה למטה מ"ט ליכא איסורא, אמנם אם יש ברוחב הצינור ד"ט על ד"ט אסור, מפני שהוא מוציא מכרמלית לרה"ר, ולא גזרינן לאסור גם כשאין בו ד' על ד', כיון שכשיש בו ד' אינו אלא כרמלית, אבל כשהצינור למעלה מ"י אסור לצרף ידו לצינור, גזירה אטו צינור שיש בפיו ד' שהוא רה"י, אבל לקלוט מותר אף למעלה מ'י' דהאזיר הוא מקום פטור.

שאיבת מים לרה"י מבור שנמצא ברה"ר – בור שנמצא ברה"ר, אם הוא סמוך לרה"י בתוך ד' טפחים מותר למלא ממנו בשבת, אם הבור עמוק י"ט, ובור וחוליתו מצטרפים ל"ט. ואם הבור רחוק מהכותל מותר רק אם חוליתו גבוהה י"ט שאז הדלי לא עובר דרך רה"ר.

אשפה ברה"ר שהיא גבוהה י"ט מותר לשפוך לתוכה מים בשבת מחלון שעל גבה כיון שהיא רה"י, ודווקא אשפה דרבים אבל אשפה דיחיד חיישינן שמא ינטל ממנה ותהיה פחותה מ"י וימשיכו לשפוך שם, כדמצינו מעשה במבוי אחד שצידו אחד היה כלה לים שיש בגידודיו י"ט וצידו אחד לאשפה והיה פתוח בצד אחד לרה"ר ובתים וחצרות היו פתוחים לו בצד הרביעי, ולא הורה בו רבי להתר שמא תינטל האשפה ויעלה הים שירטון, ולא אסרו כיון שיש שם מחיצות.

אילן שהוא מיסך על הארץ אם אין נופו גבוה מן הארץ ג' טפחים מכל צדדיו סביב מטלטלים תחתיו דאמרינן לבדו והרי יש כאן מחיצה עשרה, אמנם אם יש שם יותר מבית סאתים אסור לטלטל שם אלא ד' אמות, אפילו נטעו מתחילה לכך דהוי מוקף לדירה, דהוה דירה שתשמישתה לאויר להסתופף שם שומרי השדה, ואינה עשויה לדור שם תמיד.

ק. ישיבה בשבת על שורשי אילן – אסור לשבת בשבת על שורשי אילן הגבוהים מג' טפחים, אע"ג שצד א' שוה לארץ שהקרקע גבוה בצד אחד. ואם בהתחלה השורשים גבוהים מג"ט ובהמשך השורשים יורדים ללמטה מג',

לרבה מותר להשתמש בחלק שמתחת לג', דכל פחות מג"ט הוי כקרקע, ורב ששת אסור, כיון שזה יוצא מכח דבר האסור. וכמו כן נחלקו בשורשים קטנים למטה מג' היוצאים מן הגדולים שהם למעלה מג', וכן נחלקו באילן הנמצא בתוך חריץ אם מוודדים ג' מקרקע החריץ כיון שמה שלמעלה בא מכח דבר האסור או משפת החריץ, וכן נחלקו באילן הנמצא בחצר בקרן זזית ושלשה מצידי נכנסים בתוך הכותל ורק צד אחד נראה אם מוודדים מקרקע החצר או מהגדר, אמנם אילן הסמוך לכותל מודה רבה שגם צידו הסמוך לכותל אסור (רש"י ותוס'), ואף בתוך הבית ועולה דרך פי ארובה למעלה מן הגג פחות מג' נחלקו ואין אומרים לגבי דין זה ביתא כמאן דמליא דמי. שורשי אילן שיש תחתיהם חלל ג' אסור אף אם בצדם הם שוים לארץ מחמת שהקרקע שם גבוהה יותר.

בור שיח מערה וגדר מותר לטפס ולרדת בהם אפי' הם מאה אמה בין יש בהם מים בין אין בהם מים, דאין האיסור לעלות באילן משום טירחה, אלא שמא יתלוש מן המחובר בכונה.

שימוש באילן ובבהמה בשבת- אסור לעלות או להתלות או להשען על אילן או בהמה בשבת, וכן לא יעלה מבעוד יום וישאר שם בשבת, ואם עלה, תני חדא מותר לירד, ותני חדא אסור לירד כיון שברידתו הוא משתמש באילן, והגמ' מתרצת שאם עלה מבעוד יום מותר לרדת משחשכה דלא קנסינן ליה, אבל אם עלה משחשיכה אסור, ואב"א בשוגג מותר ומזיד אסור, ואב"א בשוגג נחלקו אם גזרו שוגג אטו מזיד, הגמ' רוצה לתלות דין זה במחלוקת דלהלן אם קום ועשה עדיף וירד מהאילן או שב ואל תעשה עדיף וישאר על האילן, והגמ' מחלקת בין המקרים, די"ל שדווקא שם עדיף לר"א קום ועשה כיון דקעביד מצוה אבל כאן אף שאם ישאר שם הרי הוא ממשיך להשתמש באילן, אינו קיום מצוה אלא פרישה מעבירה, וכן י"ל שדווקא שם לרבי יהושע שב ואל תעשה עדיף כיון שבאופן זה אינו עושה איסור, אבל כאן גם השהיה אסורה שהרי הוא משתמש באילן.

קום ועשה עדיף או שב ואל תעשה עדיף- נתערב דם ב' קרבנות יחד, אם שניהם טעונים מתנה אחת כגון דם בכור יתן מהם מתנה אחת ועולה אותה מתנה לזה ולזה, ואם שניהם טעונים מתן ד' (לרש"י כגון דם חטאת, ולתוס' (ד"ה מתן) דם חטאת שנתערב בפסח או בבכור אין לזה תקנה, כיון שזה מקומו למטה מחוט הסיקרא וזה מקומו למעלה מחוט הסיקרא), יתן ד' מתנות, ואם אחד טעון מתנה אחת ואחד טעון ד' מתנות לר"א יתן ד' מתנות שלא יעבור בבל תגרע (לרש"י אתי עשה דחטאת "ונתן על קרנות" ודחי בל תוסיף דבכור. ולתוס' כאן לא שייך דחיה כיון שע"י שפיעה הוא בא והיה יכול לקיים את העשה ללא דחיה הלאו) ואינו עובר בבל תוסיף כיון שעושה כך לצורך הדם הטעון ד', ולרבי יהושע יתן מתנה אחת שלא יעבור בבל תוסיף, ואינו עובר על בל תגרע כיון שעושה כך לצורך הדם הטעון מתנה א',

ועוד דשב ואל תעשה עדיף דקיימא לן כל הניתנים על מזבח החיצון שנתנם במתנה אחת כיפר.

ק: עליה על אילן יבש- מותר לעלות על אילן יבש, דווקא אם אין גזעו מחליף, ודווקא בימות החמה שניכר לכל שהוא יבש כיון שאין בו עלים, ואין עליו פירות משנה שעברה שאין חשש שיבואו להתיר תלישה בלח, ולא נושרים ממנו קיסמים, כגון בענף שנשרו ענפיו, ורב מצא בקעה וגדר בה לאסור ואסר גם בכה"ג לאינן בני תורה.

הליכה ע"ג עשבים בשבת- ע"ג יבשים מותר וע"ג לחים אסור (ובאילן אסור ביבש מפני שהוא גבוה וניכר. תוד"ה לא), ואב"א בימות החמה שיש זרע בגבעולים אסור ובימות הגשמים מותר, ואב"א עם נעלים מותר ויחף אסור מפני שנדבקים עשבים בקשרי אצבעותיו ונתלשים, ואב"א אם יש לסנדלים עוקצי שהעשבים נדבקים שם ונתלשים אסור, ואב"א ביש עוקצי אסור רק בעשבים ארוכים, והאידינא דקיימא לן כר"ש שמתיר דבר שאין מתכוין מותר בעשבים, אבל באילן דמינכרא מילתא אין להוכיח שמוותר. תוד"ה והאידינא.

אסור לאדם לכוף את אשתו לדבר מצוה, והעושה כן הוין לו בנים שאינם מהוגנים, וכן לא יבעול וישנה שלא לדעת אשתו מפני שמטריח אותה, אבל הבעול ושונה לדעתה יהיו בניו זכרים מפני שהיא מזרעת תחילה. אשה התובעת בעלה לדבר מצוה זוכה לבנים נבונים שאפי' בדורו של משה לא היו כמותם, ואיירי שאינה תובעת בפה אלא מרצה בפניו שמראה בפניו ענייני חיבה.

עשר קללות נתקללה חוה- דם נדה, דם בתולים, צער גידול בנים, צער העיבור, צער הלידה, תשוקתה לבעלה כשיוצא לדרך, שאין האשה תובעת בפה כמו האיש, עטופה בראשה, אסורה לינשא לשנים, חבושה בבית האסורים דכל כבודה בת מלך פנימה, ויש מוסיפים שמגדלת שער כלילית -שד, ומשתנת כשהיא כורעת כבהמה דדרך פרידה לעשות כך, ונעשית כר לבעלה, וי"א שאלו שבח הם לה שמשנתת בצניעות ואין לה טורח כמוהו בתשמיש.

אלמלא ניתנה תורה היינו לומדים צניעות מחתול שאינו מטיל רעי בפני אדם ומכסה צואתו, גזל מנמלה שאין אחת גוזלת מאכל חברתה, עריות מיונה שאינו נזקק אלא לבת זוגו, דרך ארץ מתרנגול שמפייס ואח"כ בועל.

ק"א. נעילת דלת שאינה קבועה- הדלת שבמוקצה -רחבה שמאחורי הבתים, שכיון שאין דרך להשתמש שם תדיר אין עושים שם דלת תלויה כראוי וקבועה, ולפעמים תולים אבל לא קובעים, וחבילות קוצים שהתקנים לסתום בהם פירצה, ומחצלות של קנים, וקנקן כלי שמחזיקים בו מאחורי המחרשה בזמן החרישה ויש שמעמידים אותו במקום דלת, אסור לנעול בהם בשבת דעביד בנין, ואפילו בדלת תלויה ונגררת אין זה

קביעות וכשהוא מגביהה על המשקוף כיון שאינה קבועה שם מחזי כבונה. במתני' איתא שאם הם גבוהים מן הארץ אפי' כמלוא נימא מותר, ובברייתא איתא שבקשורים ותלולים מותר ומשמע שא"צ שיהיו גבוהים מן הארץ, לאביי איירי כשיש להם ציר דמוכחא מילתא שזה דלת גמורה ולא מחזי כבונה, ולרבא מותר אף בהיה להם ציר דאיכא הכירא.

דלת אלמנה העשויה מקרש אחד ואיכא דאמרי שאין לה בריחים אין נועלים בה בשבת שכיון שאין לה הכר דלת מחזי כבונה. וכתבו התוס' (ד"ה דלת) דאיירי כשיש לה הכר ציר, דאי לאו הכי גם בדלתות אחרות אסור.

המעמיד עצים למדורה ביו"ט שדרך לתת את התחתונים בריבוע בצדדים ולסדר עליונים למעלה, יתן את העליונים ויאחזם באויר ואח"כ ישים תחתם את התחתונים, וכן ביצה (לרש"י הכונה שמניחה ע"ג כלי ברזל או שני עצים מעל הגחלים, ולתוס' (ד"ה וכן) זה מותר כיון שכל המחיצות עשויות, והכונה שמסדר עצים או ביצים ומניח ביצה על גביהן. ומותר לסדר שני ככרות או ספרים ולתת שלישי על גביהן, דאין האיסור אלא כשצריך לאויר שמתחת, אי נמי לא דמי לבנין אלא על הקרקע ולא על השלחן), וקדירה שמקריבים שתי חביות זה לזה ומניחים עליהם קדירה, ומיטה של פרקים שיש לה עור המוקף לולאות הקשורים בארוכות המיטה, וחביות שמסדרים אותם במרתף שורה ע"ג שורה, יניח את העליונים ואח"כ יניח מה שתחתיהם כדי שלא יעשה בדרך בנין.

טובם כחדק- שהטובים מגינים על השאר כמו שקוצים מגינים על הפירצה, דבר אחר שהטובים מהדקים את הרשעים לגיהנום.

פתיחת דלת ע"י מפתח כשהוא נמצא ברשות אחרת- לא יעמוד אדם ברה"י ויפתח ברה"ר ע"י מפתח המונח ברה"ר, אע"פ שאין בין המפתח לדלת ד' אמות, גזירה שמא יכניס המפתח אצלו, או ברה"ר ויפתח ברה"י אלא אם עשה מחיצה גבוהה י"ט והוא עומד בתוכה, אמרו לו מעשה בשוק של פטמין שבירושלים וכו', לרב פפא איירי לאחר שנפרצו פרצות בירושלים שדינה כרה"ר, אבל כשהיה דינה ככרמלית (אע"פ שהיא עיר של רבים כיון שאוכלוסין הרבה באים אליה, מפני שדלתותיה ננעלות בלילה ואינה כדגלי מדבר הפתוחים בכל שעה) מותר דהוי גזירה לגזירה. ולרבא איירי אף בלא פרצות ודינה ככרמלית, ור"מ סבר לאסור גם בכרמלית ורבנן מתירים בכרמלית, וחזר בו ר"מ מהאיסור בכרמלית.

ק"א: פתחי שערי גינה הפתוחים לרה"ר, שדרך שיהיו גבוהים י' ורחבים ד', וגינה כרמלית היא דהויא יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, מותר לפותחם רק מהבית שער כיון שהוא רה"י והמנעול רה"י, בין אם הוא בפנים בין אם הוא בחוץ, ואם אין להם בית שער אסור לפותחם. חנויות הפתוחות לרה"ר אם המנעול למטה מ"ט מניח המפתח באיסקופה כרמלית מערב שבת, ומותר לפתוח ולנעול כיון ששניהם

כרמלית ולהחזיר את המפתח לאיסקופה, או לחלון שאין בו ד"ט שאף שהוא גבוה מ"ט הוא מקום פטור, ואם המנעול למעלה מ"ט מניח את המפתח במנעול ופותח ונועל בו ומחזירו למקומו – למנעול או על גביו, אבל אם יקח מאיסקופה למנעול אסור מפני שמוציא מכרמלית לה". ולחכמים אף אם המנעול למעלה מ"ט מותר להניח את המפתח באיסקופה ולפתוח בו בשבת ולהחזירו למקומו או לחלון כשאין בחלון ד"ט, דמקום שאין בו ד"ט מותר לכתף עליו בין לבני רה"י ובין לבני רה"ר, אבל אם יש בו ד"ט אסור מפני שהוא כמוציא מרשות לרשות שהאיסקופה היא כרמלית והחלון רה"י, ואף שהניחו תחילה במנעול שלרבנן הוא מקום פטור, קיימא לן כרב דמי שאסור להחליף מרשות לרשות דרך מקום פטור, ור"מ אוסר אף באין במנעול ד"ט אם יש בו כדי לחזק ד"ט להשלים רוחב המנעול לארבעה, דס"ל חוקקין להשלים – והיינו שרואים אותו כאילו הוא חקוק, ולרבנן אין חוקקין להשלים וממילא הוי מקום פטור.

נעילה בנגר

הנועץ חתיכת עץ או מתכת מחודדת בחור האיסקופה כדי לנעול את הדלת, לפעמים אסור משום בונה, ולפעמים משום דמחזי כבונה, ולפעמים מותר, וכדלהלן. ומכאן עד סוף המסכת הגמ' מבארת אלו דברים אסורים מדרבנן בשבת, אבל במקדש לא נאסרו משום שאין שבות במקדש.

נגר שיש בראשו גלוסטרא – שראשו עבה והוא ראוי לכתישת ושחיקת פלפליו, אם אינו ניטל באיגודו – שהוא קשור בחבל דק ואם יטלו לטלטלו ע"י החבל יחתך החבל, לר"א אסור לתוחבו דהוי כנגר שאינו קשור, ורבי יוסי מתיר כיון שיש עליו תורת כלי, ואם הוא ניטל באיגודו מותר לכו"ע דמוכחא מילתא שהוא משמש לנעילה ולא מחזי כבונה, ואף אם הוא קשור לבריה הדלת מותר.

ק"ב. נגר הנגרר שהוא קשור לדלת בחבל ארוך וראשו אחד מגיע לארץ ומתוך כך אינו נראה כקשור, נועלים בו במקדש דכיון שהוא קשור בשביל זה לא הוי בונה, ואף דמחזי כבונה כיון שהוא נגרר אין שבות במקדש, אבל לא במדינה, ולר"י נועלים בו אף במדינה. והלכה כר"י היכא שהוא קשור בדלת עצמה שזה מוכח שהוא משמש לנעילה, אבל בקשור במזוזה אסור. ונגר הניטל באיגודו שהוא קשור בחבל חזק מותר אף אם הוא קשור לבריה הדלת.

נגר המונח שאינו לא קשור ולא תלוי וכשפותח את הדלת מניחו בקרן זוית אסור אף במקדש דהוי בנין ממש, ולר"י במקדש מותר דאינו בנין אלא דומה לבנין.

נגר הקשור בגמי דינו כנגר שאינו קשור.

נקמז נגר שנכנס לחור האיסקופה ונפחת החור והנגר יוצא מהאסקופה וננעץ בקרקע, לת"ק מותר לנעול בו, ולרבי יהודה אסור משום דמחזי כבונה, וכן הלכה.

נגר שנשמט – נפסק החבל שהוא קשור בו אסור לנעול בו.

נגר שאינו קשור שעשה לו בית יד מותר לנעול בו דמוכחא מילתא שזה כלי.

קורה שצריכים י' בני אדם לנושאה מותר להניחה בדלת, דתורת כלי עליה כיון שהיא ראויה לישיבה, וכן הדין במכתשת. וכתבו התוס' (ד"ה לא) דאירי הכא בדבר שגם בחול רגילים לטלטלו כדי לנעול את הדלת, אבל דבר שאין רגילים לטלטלו בחול אסור.

עשית אוהל בשבת

מוטות שע"ג הספינה שיש ברוחבם טפח שיש בזה כבר שיעור אהל, או שאין בין המוטות ג' טפחים דאמרינן לבד, מותר לפרוש עליהם מחצלת בשבת, מפני שמותר להוסיף על אוהל עראי בשבת, וכן אהל שהיה פרוש טפח מע"ש מותר לפרוש את כולו בשבת.

וילון הנמצא כנגד הפתח לצניעות מותר לנטותו ולפרקו בשבת ואינו נחשב אהל כיון שדרכו ליתנו לסלקו משם כמו בדלתות.

כילת חתנים – יריעה שפורסים מסביב למיטה מותר לנטותה בשבת, ודווקא כשאין בראשה טפח, ואין בג' טפחים הסמוכים לגג טפח שבזה הכל נחשב דופן ולא גג, (ולא אמרינן לבד אלא לענין שאם יש אהל טפח ע"י לבד אפשר להוסיף עליו בשבת, אבל לא לאסור לעשות דבר שהוא אהל מכח לבד, דאטו היה אסור לנטות בשבת שני חוטים בתוך שלשה משום עשית אהל. תוד"ה לא), ואין בשיפועה מהאמצע ולמטה טפח שאז הכל נחשב דופן, אבל אלכסון המשופע טפח הוי אהל, ורבנן דפליגי על ר"א בסוכה י"ט, ואף שאין מיטה שאין ברוחבה ב' טפחים, מ"מ היכא שבצד הנקליטין אינם משופעים ורק למעלה הם משופעים והנקליטין א' נמוך וא' גבוה ואין בהם טפח מותר.

ק"ב: יציאה עם כובע בשבת – ברייתא אחת מתירה לצאת עם כובע בשבת, וברייתא אחרת אוסרת. הגמ' רוצה ליישב שרק אם יש ברוחב שולי הכובע טפח אסור משום אהל, והגמ' שואלת וכי המשרבב בגלימתו טפח אסור, ולכן הגמ' מחלקת שאם הכובע אינו מהודק אסור דילמא נפיל ואתי לאתויי, ובמהודק וקשור תחת צוארו ברצועה מותר. רש"י. ור"ח (תוד"ה הא) מבאר שבמהודק והיינו כשהטפח היוצא מן הכובע הוא חזק ואינו נכפף ונראה כאהל אסור.

החזרת ציר בשבת – לת"ק ציר התחתון של כלים מותר להחזירו במקדש לצורך הקרבנות וכדומה, דכל זמן שלא יצא הציר העליון נח להחזיר את התחתון ואין כאן בנין, ואין שבות במקדש, ובמדינה מותר לדחוק לחור אם לא יצא כולו, אבל אסור להחזיר גזירה שמא יתקע בגרזן או במקבות דהויא מלאכה, ואם תקע חייב חטאת, והעליון אסור אף במקדש, לרש"י הטעם משום שכיון שיצא העליון כולו נופל והוי בונה ממש, וקא סבר יש בנין בכלים ומלאכה לא הותרה אפילו במקדש. ולתוס' (ד"ה והעליון) גם ציר העליון אסור מדרבנן, ואסור במקדש משום ששבות גדולה לא התירו גם במקדש, כדמצינו שסידור הקנים ונטילתם אינו דוחה שבת. ולרבי יהודה התחתון מותר במדינה והעליון במקדש דאין בנין בכלים. ציר של בור ודות שזה בנין המחובר לקרקע, שבזה בנין

כל שהוא הוי בנין, אסור אף במקדש ואם החזיר חייב חטאת.

נתינת רטיה ע"ג מכה בשבת – אסור לשים רטיה בתחילה בשבת אפילו במקדש, ולהחזיר מותר במקדש, דלפני העבודה צריך להסיר את הרטיה, משום שחציצה פוסלת את העבודה, והתירו להחזיר כדי שלא ימנע מלעבוד עבודה, ובתחילה אסור כיון שאין בזה צורך עבודה, ואסור במדינה (לרש"י טעם האיסור הוא גזירה שמא ימרח ויעבור משום ממוחק, וכתבו התוס' (ד"ה מחזירין) שאין חוששים לשחיקת סממנים כיון שכבר מאתמול הניחה). ובברייתא איתא שרטיה שנפלה שלא מדעת מותר להחזירה דמילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן, ולר"י מותר רק כשלא נפלה לגמרי, וכן מותר לגלות מקצת מהרטיה ולקנח את המכה ולהחזיר, ואח"כ יעשה כך בצד השני של המכה, ואסור לקנח את הרטיה עצמה משום ממרח – מחליק גומות שברטיה. לרב חסדא לא התיר ת"ק אלא כשנפלה ע"ג כלי כר או כסת, אבל בנפלה לקרקע אסור כמו לתת מתחילה, והלכה כרבי יהודה. ולמר בר רב אשי בנפלה ע"ג כלי מותר להחזיר, דרק נחלקו ע"ג קרקע אבל ע"ג כלי מודה ר' יהודה שמותר.

קשירת נימי כינור בשבת – נימא של הכינור של שירת הלויים שנפסקה אסור לקושרה במדינה, ובמקדש לר"א דס"ל שמכשירי מצוה דוחים את השבת מותר אף לקושרה בתחילה, וקרבן ציבור דוחה שבת, ושיר הוא הכשר של הקרבן, ולרבנן שמכשירי מצוה אינם דוחים שבת אסור לקושרה בתחילה (לרש"י הכונה אם לא היתה קשורה מאתמול, ולתוס' (ד"ה קושרין) איירי שנפסקה היום ורוצה לשלשלה ולעשותה בלא קשר), ואם נפסקה הנימא בשבת, לרבנן מותר לקושרה אף שקשירה היא אב מלאכה, דמכשירי מצוה שא"א לעשותם מאתמול דוחים שבת, ולר"ש מותר רק לעונבה, ולר"י גם עניבה היא אב מלאכה, ולרשב"א קשירה ועניבה אינם מחזירים את הקול, אלא משלשל מלמטה וכורך מלמעלה כמו שהיתה מתחילה ומגלגל את היתד להאריך את הנימא כמו שהיא צריכה להיות, או משלשל מלמעלה וכורך מלמטה, ועדיף לחלל שבת בשלשולו ולקיים השמעת קול שיר של לויים, מאשר לחלל שבת בקשירה ולא לקיים מצות השמעת קול, ורבנן סוברים שעדיף לקשור מפני ששלשול הוא תיקון כלי כהלכתו כמו שעושים מתחילה ויש לחוש שיבואו לעשות כך בכינור חדש. ואב"א גם רבנן מתירים רק כשנקרעה באמצע שלולא הקשירה לא ישמע קולה ולא כשנקרעה בצד דאז סגי בעניבה, ואב"א נחלקו כשנקרעה באמצע אם גוזרים אטו היכא שנקרעה בצד, אבל לולא הגזירה מותר כיון דהוי מכשירין שא"א לעשותם מאתמול.

חתיכת יבלת בשבת

ק"ג. במתני' איתא שמותר לחתוך יבלת ביד במקדש מפני שזה מום לקרבן תמיד שהוא דוחה את השבת, ואף שזה תיקון והוי גוזז, כיון שעושה כך בידו הוי גוזז כלאחר יד כיון שדרך לחתוך בסכין, ואינו אלא שבות, אבל במדינה אסור, ובכלי אסור אף

במקדש כיון שזה אב מלאכה, ובפסחים איתא ש"ל"ת אסור לחתוך יבלת מהפסח ולר"א מותר.

י"מ דאיירי בלחה ומתני' מתירה ביד והמשנה בפסחים אוסרת בכלי, וקמ"ל שר"א מתיר אף בכלי דס"ל שמכשירי מצוה דוחים שבת, וביבשה מותר אפי' בכלי כיון שהיא נפרכת.

וי"מ דאיירי ביד והמשנה בפסחים אוסרת בלחה ומתני' איירי ביבשה, אבל בכלי אסור אף ביבשה לרש"י משום דמתקן לה וענין מלאכה קא עביד, ולתוס' (ד"ה הא) משום ששבות גדול לא התירו. ולרב יוסף איירי ביד ולענין פסח שזה שבות במדינה לצורך המקדש לא התירו שבות. ורב ספרא הוכיח שמותר שבות דמקדש במדינה מהא דמשלשלין את הפסח בתנור עם חשיכה כדי שיצלה מעצמו בשבת ולא גזרינן שמא יחתה, וס"ל לרב ספרא שרק כהנים זריזים הם מפני שאין נכנסים לעבודה ללא לימוד הלכות קודש, אבל בני חבורה לא דאין לך אדם שאינו עושה פסח, ורב יוסף ס"ל שגם בני חבורה הם זריזים דכל העוסקים בקדשים הם זריזים וחכמים. וכתבו התוס' (ד"ה ולא) שמה שהתירו במוצא תפילין צבתים או כריכות להביאם פחות פחות מד' אמות, היינו משום שהם מוטלים בבזיון.

לרבא הא והא ביד והא בלחה מתני' כר"א המתיר מכשירי מצוה בשבת, ומ"מ צריך לעשות שינוי במה שאפשר ולכן יחתוך ביד ולא בכלי.

הרכבת הפסח והבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו אין דוחין את השבת, ר"א אומר דוחין. י"מ שנחלקו בדרבנן כתחומין וטלטול בעל חי שהם דרבנן כך גם חתיכת יבלתו איירי ביד, וי"מ שנחלקו בדאורייתא בחתיכה בכלי, וטלטול דלא כרבי נתן דס"ל שהחי נושא את עצמו, ותחומין כר"ע דס"ל שתחומין דאורייתא.

ק"ג: כהן שצמחה לו יבלת - איתא בברייתא שכהן שעלתה לו יבלת חבירו חותכה לו בשיניו. הגמ' מבארת שלר"א שאיסור חתיכת יבלת בשיניו שלא למצוה הוא מדאורייתא, מותר רק ע"י שינוי, (ואף שלר"א מכשירי מצוה דוחים שבת, צריך לשנות ככל האפשר), ולחתוך ביד אסור גזירה אטו כלי, ודווקא בשינוי מותר. ולחכמים חתיכת יבלת אסורה מדרבנן, ובמקדש מותר אף ע"י עצמו ואפילו ביד היכא שעלתה לו בשבת שלא היה יכול להסירה מאתמול, דאף ע"י עצמו הוי שבות, אבל בכלי אסור, לשיטת רבי אלעזר שבכלי לכו"ע חייב משום גזוז, ואין לדבריו ראייה מכאן.

כריכת גמי על מכה בשבת - כהן שלקה באצבעו כורך עליה גמי בשבת במקדש, ואע"פ שהגמי מרפא מ"מ כיון שאינו דרך ארץ שתיראה מכתו בזמן העבודה מכסה אותה בגמי, אבל במדינה אסור דרפואה אסורה בשבת מדרבנן, (וכתבו התוס' ד"ה לישמענין) שנראה שמותר לכרוך צלצול קטן

בשבת), ואם מהדק חזק את הגמי כדי להוציא דם אסור אף במקדש דאינו צורך עבודה, ועוד דהוי חובל ואב מלאכה לא הותר במקדש.

יתור בגדים וחציצה - לרב יהודה בריה דר' חייא אם כהן כורך על אצבעו צלצול קטן (- אזור קטן ונאה) הוי יתור בגדים ועבודתו פסולה, דכתיב "בני אהרן הכהנים" - בכהונם, והיינו בבגדים הראויים להם שלא פחתו ולא הותירו, וכהן הדיוט שלבש בגדי כהן גדול ועבד פסול מדין רבוי בגדים. ולריו"ח שלא במקום בגדים כגון באצבע אינו יתור בגדים, אמנם כיון שזה חציצה וכתוב "ולקח הכהן" "וזרק הכהן" בעצמו על ידו ולא ע"י אחרים, אין לכרוך צלצול אלא בשמאל שאין עבודה כשרה בה, או בימין שלא במקום עבודה כגון על גב האצבע. שיטת רב חסדא שבמקום בגדים אף כל שהוא חוצץ אף שאין בזה משום יתור בגדים, וחציצה פוסלת בבגדי כהונה דכתיב "ילבש על בשרו", ושלא במקום בגדים רק ג' על ג' חוצץ והיינו שזה פוסל מדין יתור בגדים כיון שיש בזה שיעור בגד, אבל פחות מכך אינו בגד, וחציצה נמי לא שייכת אלא במקום בגדים או במקום עבודה, ודלא כרבי יוחנן דמשמע שהוא מכשיר שלא במקום בגדים אף בבגד גדול, אמנם י"ל שאינו חולק על רב יהודה, דצלצול קטן י"ל שכיון שהוא חשוב חשיב כמו ג' על ג'. וללישנא בתרא ריו"ח סובר ששלא במקום בגדים אינו חוצץ (-פוסל מדין יתור בגדים) אלא בג' על ג', כשיטת רב חסדא, וצלצול קטן י"ל שכיון שהוא חשוב חשיב כמו ג' על ג', ומודה רב חסדא לרב יהודה, אבל ר' יוחנן ודאי פליג על רב יהודה.

ק"ד: בזיקת מלח ע"ג הכבש בשבת - בוזקין (-מפזרים ומפוררים) מלח ע"ג הכבש בשבת בשביל שלא יחליקו כשיש גשם, ואסור לבטלו להיות שם לעולם אלא אחרי הדריסה מולחים ממנו עורות קדשים, משום שמוסיף על הבנין ואפילו בחול אסור דכתיב "הכל בכתב מיד ד' עלי השכיל" שהבנין נמסר לדוד ע"י הנביאים שלא להוסיף ולא לגרוע, וכיון שאין מבטלו הוי חציצה בין הרגלים לכבש ומותר רק בשעת הולכת עצים למערכה דלאו עבודה היא, אבל בשעת הולכת אברים לכבש (דהוי עבודה דכתיב "והקריב הכהן את הכל והקטיר המזבחה") ומדבעי כהונה שמע מינה עבודה היא) הוי חציצה.

חצר שנתקלקלה ממי גשמים מביא תבן ומרדה בה, דאינו מבטלו שם, וליכא משום אשוויי גומות דהוי כבנין דמידי דחזי למאכל בהמה או לטיל אינו מבטלו התם, אבל מלח משנדרס ברגל לא חזי ומסתמא מבטלו ובמדינה אסור. משום ר"א אמרו שאינו מרדה בסל ובקופה כדרך חול, אלא בשולי קופה שנשברה ונשארו רק השוליים. רש"י. אי נמי הופך את הקופה ונותנה על שוליה, דהוי שינוי, אבל ביד נראה שאסור. תוד"ה דרש.

השמעת קול בשבת - עולא שמע אדם שדופק על הדלת ואמר שזה חילול שבת דקסבר כל אולודי קלא אסור. ואמר לו רבה שאין

איסור אלא בקול של שיר הנשמע בנעימה ובנחת. ולרבה הא דמטיפין ממיארק (-כלי מתכת שפיו צר ויש בתחתיתו נקבים דקים וממלא מים וסותם פיו העליון, וכשרוצה להטיף פותח את הפקק העליון והמים יוצאים טיף אחר טיף, ונותן כלי מתכת מתחתיו) להשמיע קול לחולה ומשמע דלבריא אסור, היינו במטיף כדי שישן שזה קול שיר, אבל כדי להעירו כשמתיראים להקיצו בידים שמא יבעת, שאין הקול בנעימה ונחת, מותר אף לבריא. והא דאסור לטפח (-הנחת יד על הלב) ולספק כף אל כף ולרקד ברגל, כדי להשמיע קול ולהבריר עופות, אין האיסור משום השמעת קול, אלא גזירה שמא יטול צרור ויזרוק לרה"ר. והא דאסור לנשים לשחק באגוזים ובתפוחים לגלגלם ע"ג דף לקלוע זה בזה, אין האיסור משום השמעת קול, אלא שמא ישוה גומות, (לר"ח (תוד"ה הכי גריס) האיסור לשחק באגוזים הוא משום השמעת קול של שיר, ומ"מ אין למחות בנשים ותינוקות, דמוטב שיהיו שוגגים ולא מזידיים). והא דאסור למלא מים מבור הגולה ומבור הגדול ע"י גלגל במדינה ורק במקדש התירו, אין האיסור משום השמעת קול שהגלגל משמיע קול, אלא כיון שקל למלא בו חוששים שמא ימלא לגינתו ולחורבתו, (אמנם בגלגלים קטנים שאין ממלאים בהם הרבה ביחד מותר. תוד"ה גזרה), ואמימר התיר במחוזא מפני שלא היו שם גינה וחורבה, וחזר ואסר כי מילאו בחול לצורך שרית כותנה. וכתבו התוס' (שם) שלר"ח הלכה כעולא שגם קול שאינו של שיר אסור, והר"ף והר"ר יהודה בן ברזיליי פסקו כרבה.

מותר להעלות יין מחבית לחבית בדיופי - שמחבר שני קנים זה לזה, ומכניס אחד מראשי הקנים לחבית, ומוצץ בפיו מעט יין מהראש השני ומסלק פיו, ויין יוצא כולו מאיליו.

ק"ד: ממלאים מים מבאר הקר ביו"ט ע"י גלגל ולא מכל הבורות הקרות אלא מבאר שנקראת באר הקר שהיא של מים חיים, שכשעלו מבבל התירו הנביאים (-חגי זכריה ומלאכי) למלא ממנה מפני שהוצרכו לה ונימנו והתירו וביטלו התקנה שלא למלא ממנה, וכן היה מנהג אבותיהם באותו הבור.

שרץ במקדש

אסור לאדם טמא להכנס למקדש, וכן אסור להכניס כלי טמא למקדש, הגמ' דנה האם המכניס שרץ עצמו למקדש חייב, וכשנמצא שרץ במקדש אין יוציאו אותו, וכיון שיש במקדש מקומות שונים עם דרגות קדושה שונות, מהיכן מותר להוציא שרץ בשבת.

הוצאת שרץ שנמצא במקדש - לריו"ח בן ברוקה שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו באבנטו אע"פ שנטמא האבנט, ושרץ אינו מטמא במשא, והאבנט שנטמא מהשרץ אינו מטמא את הכהן, דאין אדם וכלים מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה, כדי שלא תשהה הטומאה עד שימצא צבת של עץ, ואין אסור משום טלטול מוקצה, דאין שבות במקדש, ולא יוציאו בידו, כדי שהכהן עצמו לא יטמא. ולרבי יהודה יוציאו בצבת של עץ שהיא פשוטי כלי עץ שאינם מקבלים

טומאה, ולא באבנטו כדי שלא לטמא את האבנט ולהרבות טומאה, ונוח לו להשהותה שם ולחזר אחרי הצבת מלרבות טומאה.

מהיכן מוציאים את השרץ בשבת - לר"ש בן ננס מוציאים מההיכל ומהאולם ומבין האולם ולמזבח אבל לא מהעזרה, דכתיב "ויבואו הכהנים פנימה בית ד' לטהר ויוציאו את הטומאה אשר מצאו בהיכל ד' לחצר בית ד', ויקבלו הלויים להוציא לנחל קדרון חוצה", וממה שהלויים הוציאו את הע"ז מהעזרה ולא הכהנים כדי למהר ההוצאה, מבואר שמותר לשהות טומאה בעזרה והיינו שאינה חמורה כ"כ, ולכן לא מוציאים אותה בעבירה, ובשבת ג"כ לא מוציאים כיון שזה מוקצה. ולר"ע מוציאים מכל מקום שטמאים שנכנסו לשם חייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, ומה שהוציאו הלויים מהעזרה, משום שמה שאפשר עדיף לעשות ע"י לויים, ואסור ללויים להכנס להיכל דאפילו

כהנים אסורים שלא בשעת עבודה, דכתיב "ואל יבוא בכל עת אל הקודש (זה היכל) מבית לפרוכת (זה לפני ולפנים)", אבל לשהות טומאה עד הערב לא משהים. ואם נמצא השרץ בשאר המקומות לר"ש בן ננס מהעזרה ולר"ע מהלשכות, כופין עליו פסכטר סיר נחושת, לכסותו עד מוצאי שבת.

הכנסת טומאה למקדש - לשמואל המכנים טמא שרץ למקדש חייב אבל שרץ עצמו פטור, דכתיב "מזכר ועד נקבה תשלחו" מי שיש לו טהרה במקוה, משא"כ שרץ. לריה"ג המכנים כלי חרס טמא למקדש פטור, ואין מדבריו ראייה לשמואל, ד"ל שהטעם בכלי חרס הוא כיון שאינו נעשה אב הטומאה, דבטומאת מת כתיב "וחטאו ביום בשביעי וכו' וכל אשר יגע בו הטמא יטמא" וכלי חרס כיון שלא שייך בו חטאו כיון שאין לו טהרה דכתיב "ואותו תשבורו" לא שייך בו "וכל אשר יגע בו הטמא יטמא". וטומאת מדרס לא שייכת בו כיון שאינו ראוי למדרס מפני שהוא נשבר.

ק"ה. כניסה למקדש - מותר לכל אדם טהור להכנס להיכל לבנות ולתקן ולהוציא טומאה, ומצוה בכהנים, ואם אין כהנים לויים, ואם אין לויים יכנס ישראל, ולרב כהנא רק לכהנים מותר להכנס לעשות ריקוע פחים, ומצוה בתמימים ואם אין תמימים יכנסו בעלי מומין (דכתיב "אך אל הפרוכת וכו' כי מום בו" - אך חילק), מצוה בטהורים ואם אין טהורים יכנסו טמאים. טמא ובעל מום לרב עדיף טמא שהרי טמא מותר בעבודת ציבור דכתיב "במועדו" ואפילו בטומאה, אבל בעל מום לא הותר דכתיב "מום בו את לחם אלוקיו לא יגש להקריב", וכתוב עוד פעם לחם לרבות שאר קרבנות שאינם תמימים, ולרבי אלעזר עדיף בעל מום שהרי הוא מותר באכילת קדשים דכתיב "לחם אלוקיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל".

ודעת התוס' שצריך לבדוק שמא יבוא לאוכלו. (י:). א"צ לבדוק במקום סכנה, ואף ששלוחי מצוה אינם ניזוקים, חוששים שיחפש עוד דבר (בתוך אבנים של כותל שנפל) ואז יזק, או משום דהיכא דשכיח הזיקא שאני. (ח'). היוצא מביתו לפני ליל י"ד למקום רחוק, אם יוצא ל' יום לפני פסח ואין דעתו לחזור בימי הפסח אינו חייב לבדוק חמץ, ואם יוצא בתוך ל' ודעתו לחזור חייב, ואם יוצא לפני ל' ואין דעתו לחזור או לפני ל' ודעתו לחזור, לאביי א"צ לבדוק ולרבא צריך, ונ"מ ג"כ בעושה ביתו אוצר, שזה תלוי מתי הוא עושה ואם דעתו לפנותו. (ו:).

בדיקת חמץ במקום ספק - בסתמא אין חוששים שחולדה לקחה חמץ ממקום שאינו בדוק והכניסה אותו למקום בדוק, אבל אם ראינו שחולדה או עכבר נכנסו למקום עם חמץ, צריך לבדוק באותו מקום. ואם יש ספק בדבר הדין בזה כדיני ההכרעה בספיקות, כדמצינו בדין חתיכה שהיא ספק כשירה ספק נבילה, וכן בספיקות נוספים, וכדלהלן: אם ראינו עכבר שנטל מערימה אחת מתוך י' שט' מהם מצה ואחד חמץ, אסור משום דכל קבוע כמחצה על מחצה, (לרש"י הכונה שחייב לבדוק, ולתוס' בדיקת חמץ דרבנן וגם יש חזקת בדוק, והנזון הוא רק אם מותר לאכול את החתיכה), ואם החתיכה פרשה מהערימות הולכים אחר הרוב. ואם היתה ערימת מצה וערימת חמץ ובית אחד בדוק והשני אינו בדוק, ובאו ב' עכברים ונטל כל אחד מערימה אחת והכניס לבית אחד, תולים שהחמץ נכנס לבית שאינו בדוק. (וביאור רבינו דוד שכאן גם רש"י מודה שמקילים בספק, משום ששם הוחזק ספק חמץ בבית, וכאן לא). עכבר שהכניס חתיכת חמץ לאחד מב' בתים, אם שאלו בזה אחר זה פטורים מבדיקה, ואם שאלו בבית אחת חייבים, ואם שאל אחד עליו ועל חבירו, לרבי יהודה חייבים ולרבי יוסי פטורים. עכבר עם חמץ שיש ספק אם הוא נכנס לבית, אין הבית חייב בדיקה. עכבר שהכניס חמץ ובדק אחריו ולא מצאו, א"צ להמשיך לבדוק עד שימצא, וכן אם מצא חמץ ואינו יודע אם זה מה שהעכבר הכניס א"צ לבדוק יותר. הניח ט' חתיכות חמץ ומצא עשר, לרבנן חייב לבדוק את כל הבית שמא עכבר לקח הכל ואלו חתיכות אחרות, ולרבי פטור, ואם הניח י' ומצא ט', לרבי צריך לחפש אחד, ולרבנן צריך לחפש עשר. הניח חמץ בזוית אחת ומצא חמץ בזוית אחרת, לרבנן חוששים שעכבר לקח את החמץ הראשון והבית צריך בדיקה, ולרשב"ג תולים

לפני פסח צריך לעשות ג' דברים כדי להוציא את החמץ מרשותו: א' לבדוק שאין ברשותו חמץ שאינו יודע ממנו. ב' לבטל את כל החמץ שברשותו, בין הידוע בין שאין ידוע. ג' לבער את החמץ שברשותו. ודברים אלו צריך לעשותם לפני חצות של יום י"ד ניסן.

בדיקת חמץ היינו לחפש בכל מקום שמצוי שיהיה שם חמץ כדי למצוא את החמץ ולבערו, ואף מקומות שלפעמים מביאים משם דבר באמצע הסעודה נחשב מקום שמכניסים בו חמץ. (ב. ח.נ). ונחלקו הראשונים אם חיוב הבדיקה הוא מדאורייתא או לא, רש"י בתחילת המסכת כותב שחיוב הבדיקה הוא כדי שלא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא, וביאר הר"ן שאמנם אם מבטל את החמץ אינו עובר, כדאיתא בגמ' (ד: וי). דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי (ונ"מ להאמין נשים ועבדים וקטנים לומר שבדקו, וכן נ"מ לענין תלית שאני אומר בגמ' ט:), וכוונת רש"י שבאופן שאינו מבטל חיוב הבדיקה הוא כדי שלא יעבור בבל יראה. והתוס' כתבו דהיכא שביטל אין חיוב בדיקה מדאורייתא, וחכמים הצריכו בדיקה כדי שלא יבוא לאוכלו, ודעת רבינו דוד (ט: ד"ה ונראה) שמצות "תשביטו" היינו לבדוק שאין בבית חמץ, ואין הבדיקה רק מספק בל יראה או שמא יבוא לאוכלו. חיוב בדיקה אינו בכל מקום שברשותו, אלא בכל מקום שדרך להכניס שם חמץ, (ב.), והגמ' (ח') מבארת אלו מקומות חייבים בבדיקה. זמן הבדיקה לכו"ע הוא בליל י"ד ניסן (ב. - ג.), וצריך לבדוק לאור הנר, מפני שבלילה בני אדם מצוים בבתייהם ואור הנר יפה לבדיקה, (ד.), והגמ' (ז: ח.) מביאה אסמכתא לדין בדיקה לאור הנר. צריך לברך על הבדיקה אשר קדשנו במצותיו וציוונו על ביעור חמץ, (ז'), וביארו הראשונים שברכה זו כוללת גם את הביטול והביעור. אחרי הבדיקה צריך לשמור בצינעא את החמץ שנשאר, כיון שאם ימצא פחות ממה שהשאר, או שחולדה תטול בפנינו מן החמץ, יהיה צריך לחזור ולבדוק את החמץ. (ט:). אם לא בדק בליל י"ד יבדוק ביום י"ד, ואם כבר הגיע זמן איסור חמץ, לרבי יהודה לא יבדוק שמא ימצא חמץ ויבוא לאוכלו, ולחכמים יבדוק ואין חוששים שיבוא לאוכלו, (והגמרא מאריכה לבאר בעניינים נוספים מתי חוששים שיבוא לידי איסור ומתי לא, לדעת רבי יהודה ולדעת חכמים. י"א). ואם לא בדק עד לאחר הפסח, דעת רש"י שא"צ לבדוק לכו"ע, דאין איסור בל יראה לאחר הפסח,

מסכת פסחים

הקדמה

מסכת פסחים יש בה ג' חלקים עיקריים: א' איסורי חמץ בפסח. (פרק אור לארבעה עשר עוסק בדיני ביעור החמץ ע"י בדיקת חמץ בליל י"ד ניסן וביטולו. פרק כל שעה עוסק בדיני ביעור החמץ ביום י"ד, ודיני החמץ בי"ד ניסן ובפסח ולאחר הפסח. ובפרק אלו עוברין מבואר מה נחשב חמץ, ומה כשר למצה ומרור). ב' סדר ודיני הקרבת פסח ראשון ושני, ודיני אכילת הפסח. (פרק תמיד נשחט עוסק בדיני שחיטת הפסח. פרק אלו דברים עוסק בדיני שחיטת הפסח בשבת, ודיני חגיגה. פרק כיצד צולין עוסק בדיני צלית הפסח ואכילתו, ובדיני פסח הבא בטומאה, ובדיני נותר ויוצא ובאיסור שבירת עצם בפסח. פרק האשה עוסק בדיני אכילת הפסח למנויין, ומי יכול להמנות על הפסח ולאכול. פרק מי שהיה עוסק בדיני פסח שני, ובדיני בהמות שהוקדשו לשם פסח וא"א להקריבם לשם פסח). ג' סדר ליל ט"ו ומצוות ד' כוסות ואכילת מצה ומרור וסיפור יציאת מצרים.

דברים נוספים שנתבארו בארוכה במסכת פסחים: א' טומאת אוכלין ומשקין. (י"ד. - כ"א.). איסורי הנאה. (כ"א: - כ"ז:). תערובת איסור והתר, בליעות כלים, טעם כעיקר. (כ"ט: - ל: , מ"ג: - מ"ה.). אכילת תרומה ומעילה, בשוגג ובמזיד. (ל"א: - ל"ה.). איסורים שונים התלויים במנהג. (פרק מקום שנהגו נ. - נ"ה.). דיני קידוש והבדלה וברכות. (ק: - ק"ז:).

עניינים המתבארים בפרק ראשון

איסורי חמץ - חמץ בפסח אסור באכילה דכתיב "ולא יאכל חמץ" וכתוב כל מחמצת לא תאכלו" וכתוב לא תאכל עליו חמץ, (ובגמרא כ"ח יש מחלוקת מה לומדים מכל פסוק), והאוכלו ענוש כרת דכתיב "כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", וכן החמץ אסור בהנאה (לפי חכמים, וריה"ג מתיירא חמץ בהנאה. כ"ג.) וכן החמץ אסור בבל יראה ובל ימצא, דכתיב "שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם", וכתוב "ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך". כמו כן חובה לבער את החמץ לפני פסח, דכתיב "אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם", ולמדו חכמים (ה.) שכוונת התורה לחצות של יום י"ד ניסן.

שאדם העבירו וא"צ בדיקה. הג' מסתפקת אם צריך בדיקה כשנכנס עכבר עם ככר ויצא עכבר עם ככר כזה, או שיצא עכבר אחר עם ככר, או שיצאה חולדה עם ככר, או שיצאה חולדה עם עכבר וככר. (ט. - י.).

ביטול חמץ - איתא בגמ' (ד. וי.) שמן התורה בביטול בעלמא סגי, והיינו שא"צ מדאורייתא לבדוק את החמץ אחר הביטול. המקור שמועיל ביטול ביאר רש"י (ד:) שהוא מדכתיב "תשביתו" ולא כתיב תבערו, והשבתה בלב היא השבתה, אבל דעת התוס' (שם) ש"תשביתו" היינו לשרוף את החמץ, והמקור שביטול מועיל הוא מדכתיב "לא יראה לך", וס"ל לתוס' דביטול הוי הפקר וממילא לא חשיב שלך. והר"ן כתב שביטול אינו הפקר, אלא שכיון שחמץ מדאורייתא אינו ברשותו של האדם כיון שהוא אסור בהנאה, והתורה עשתה החשיבה שהחמץ הוא ברשותו, ולענין זה די לבטלו ולומר שאינו חפץ בו, ועוד יש ביאורים אחרים בדברי הראשונים מהו ענין הביטול. א"א לבטל את החמץ לאחר שהחמץ נאסר בהנאה, כיון שהחמץ אינו ברשותו. (ו:). ואף בשעה שישית שהחמץ אסור בהנאה רק מדרבנן א"א לבטלו, כיון שגם איסורי הנאה דרבנן אינם ברשותו, אמנם יש לו עיסה העומדת להחמיץ אפשר לבטל אותה לפני שתחמיץ. (ז.). ואמרו חכמים שזמן הביטול הוא בליל י"ד, כיון שחוששים שביום י"ד הוא ישכח לבטל, וע"י שהסמיכו את הביטול לבדיקה יזכור לבטל. (ו:). וכתב הרא"ש (א' ט') שצריך לבטל גם ביום י"ד בסוף שעה חמישית, משום שהפת שמשיירים ליום י"ד אינה נכללת בביטול של הלילה. גם מי שבדק את ביתו מחמץ צריך מדרבנן לבטל את החמץ, שמא ימצא גלוסקה יפה וימתין מלשורפה ונמצא עובר עליה (שם), ומשמע בגמרא שמדאורייתא מי שבדק את החמץ אינו עובר בבל יראה על חמץ שלא מצא.

אור לארבעה עשר

ב. חובת בדיקת חמץ - אור לי"ד ניסן, והיינו בליל י"ד (ג.), צריך האדם לבדוק את ביתו מחמץ. אמנם מקומות שאין מכניסים בהם חמץ [כגון אוצרות יין ושמן. ח:]: אין צריך לבדוקם, ו[אם הוא לוקח מהמרתף יין לסעודה. שם]. צריך לבדוק ב' שורות במרתף יין מפני שלפעמים היין כלה באמצע הסעודה והשמש נכנס לשם עם פתו להביא משם יין, לב"ש יבדוק ב' שורות על פני כל המרתף, ולב"ה יבדוק את שתי השורות החיצונות שהן העליונות ויבואר בגמ' ח:.

טעם חיוב בדיקת חמץ - רש"י כתב שהטעם הוא כדי שלא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא. והתוס' הקשו דכיון שגם אם לא בדק חייב לבטל, א"כ אינו עובר בבל יראה גם אם לא בדק, אלא הטעם שהצריכו חכמים בדיקה הוא כדי שלא יבוא לאוכלו. והטעם שחששו לזה בחמץ ולא בשאר איסורים, משום שהוא מותר באכילה כל השנה ואין בדלים ממנו, וטעם נוסף משום שגם התורה החמירה בו יותר ואסרה אותו בבל יראה ובל ימצא, וגם לטעם זה חייב בבדיקה אף בחמץ נוקשה וע"י תערובת, אע"פ שלר"ת אין עוברים עליו בבל יראה.

ביאור לשון אור לארבעה עשר

מבואר במתני' שזמן בדיקת חמץ הוא "אור לארבעה עשר". הגמרא דנה האם הכונה ליום י"ד בזמן שיש אור, או שהכונה לליל י"ד ונקט התנא

לישנא מעליא. ואגב זה מבארת הגמרא מקומות רבים שמוזכר בהם לשון אור, מה הכונה בזה.

לרב הונא אור היינו נגהי (להוא אמינא הכונה לבוקר), ולרב יהודה אור היינו לילי.

הגמ' מבארת כמה מקומות שמשמע שאור היינו בוקר אין יבארם רב יהודה-

הבוקר אור והאנשים שולחו - אין הכונה שהבוקר שמו אור, אלא שכשהבוקר האיר האנשים שולחו, והשמיענו הכתוב דלעולם יכנס אדם למלון בכי טוב בעוד החמה זורחת ויצא בכי טוב אחרי הנץ החמה, מפני החיות והליסטים. רש"י. והתוס' כתבו שהטעם מפני המזיקים, דכיון שניתנה רשות למשחית וכו', וכתבו שלפי טעם זה גם כשיוצא מעירו לא יצא לפני כן. ובשם רשב"א כתבו דר"י דורש איסור נוסף מ"לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר" ושם הטעם מפני המזיקים, ובאחי יוסף הטעם מפני הפחתים, ונ"מ שבכמה אנשים לא שייך טעמא דמזיקים, ובעירו לא שייך טעמא דפחתים.

וכאור בוקר יזרח שמש - אין הכונה שהבוקר שמו אור והעוה"ב יאיר לצדיקים כמו בוקר, אלא שכמו שהאור מאיר בבוקר כך יאיר לצדיקים לעת"ל, שאפי' עלות השחר יאיר כמו הנץ החמה של עכשיו. ובתוס' פירשו שהנץ החמה לצדיקים יהיה כמו עד שש שעות ביום, שעד אז קרוי בוקר.

ויקרא אלוקים לאור יום - אין הכונה שהבוקר שמו אור, ואין הכונה שמהזמן שמתחיל להאיר קרוי יום, שהרי הזמן שמתחיל להחשיך אינו לילה אלא עד צה"כ הוא יום, אלא כוונת הפסוק שהקב"ה קרא לבריאה המאירה שברא מהוד מעטה לבושו וציווה עליה לשמש ביום, ועל החושך ציווה לשמש בלילה.

ב: לאור יקום רוצח, יקטל עני ואביון, ובלילה יהי כגנב - אין הכונה שביום הוא עומד באם הדרך ורוצח ובלילה הוא גנב, אלא שאם ברור לך כאור שהוא מוכן להרוג אם הנגנב יעמוד כנגדו, מותר להורגו, ואם הדבר בספק כלילה כגון באביו או באוהבו אסור להורגו.

יחשכו כוכבי נשפו, יקו לאור ואין, ואל יראה בעפעפי שחר - אין הכונה שיקוה ויצפה לאור והיינו ליום, אלא בא לקלל את מזלו ואמר שיצפה שיאיר לו המזל ולא ימצאנו.

ואומר אך חושך ישופני, ולילה אור בעדני - אין הכונה שהיה סבור שהוא עני ונרדף בחושך וימות בו, והלילה נעשה לו יום, אלא שחשב שיהיה לו חושך בעוה"ב, וכשנמחל לו העוון אף העוה"ז האיר לו.

ומהא דכתיב **הללוהו כל כוכבי אור** אין ראיה שאור היינו לילה, די"ל שהכונה שכל הכוכבים המאירים יהללו את ד', ואף דכתיב הללוהו כל צבאיו, הכא קמ"ל קרא שאור הכוכבים נקרא אור, ונ"מ שהנודר מן האור אסור גם באור הכוכבים, ולא בא לאפוקי כוכבים שאינם מאירים, אלא לכל הכוכבים יש אור. ומ"מ היכא שלשון בני אדם שונה מלשון הפסוק, הולכים בנדרים אחר לשון בני אדם. תוס'. (ב.).

דין איסור מלאכה בי"ד, ואם יש מזה ראיה מהו אור לי"ד - לראב"י י"ד אסור בעשית מלאכה משעת האור, ולר"י משעת הנץ החמה שהוא זמן כניסת הפועלים למלאכה. תוס'. וטען ראב"י שלא מצינו יום שמקצתו אסור ומקצתו מותר אם אין סברא לאסור דווקא מאמצע היום (משא"כ דבר שיש בו סברא כגון האיסור לאכול מן המנחה ולמעלה משום תיאבון. תוס'). וענה ר"י ש"ד עצמו מקצתו אסור משש שעות ומקצתו מותר באכילת חמץ. בפשטות סובר ראב"י שמהלילה אסור בעשית מלאכה וא"כ כל היום אסור, וא"כ מבואר שאור לי"ד היינו לילה, והגמ' דוחה די"ל שכוונת ראב"י לעלות השחר, וטענתו היא שמה שהלילה מותר והיום אסור כבר מצינו כך בתענית ציבור, אבל לחלק את היום עצמו לא מצינו, וענה לו ר"י שיום י"ד חלוק באיסור אכילת חמץ, וראב"י סובר ששם התורה לא אסרה אלא מאמצע היום, אבל בדרבנן לא מצינו, ושעה חמישית שתולין ושישית ששורפין הם הרחקה לדאורייתא משום יום המעונן, ור"י מוכיח משעה חמישית ושישית שגם בדרבנן היום חלוק. לרש"י מחלוקת ראב"י ור"י הוא במקום שנהגו לא לעשות מלאכה, ונחלקו עד איזה זמן מועיל המנהג לאסור, ולתוס' המחלוקת באיסור ולא במנהג, ואיירי בגליל שהיו אוסרים את הדבר.

והא דתניא היה עומד כל הלילה ומקריב על המזבח, לאורה טעון קדוש ידים ורגלים, הכונה אורה לבוקר, אך י"ל דאור שונה מאורה, ואורה לכו"ע הוא לשון יום.

כמה ראיות שאור היינו לילה-

בודקין אור לי"ד ובי"ד שחרית, ומבואר דאור היינו ליל י"ד.

אין משיאין משואות אלא כשהמולד היה בזמנו ביום ל', **ומשיאין המשואות לאור ל"א**, אבל כשהחודש מלא אין משיאין משואות שכבר קידשוהו שמים, וכשאין רואים משואות יודעים שהחודש מעובר. ומבאר שאור היינו לילה שהרי ביום אין רואים את המשואות מרחוק.

ג. המפלת אור ליום פ"א מלידתה - אשה שילדה בתוך ימי טהרה מביאה קרבן אחד על ב' הלידות, ואם הפילה לאחר מלאת ימי טהרה מביאה ב' קרבנות, שכבר נתחייבה בקרבן ראשון. ואשה שהפילה אור לפ"א שכבר עבר מלאת שלה ועדיין אינה ראויה להביא קרבן שאין קרבן נשחט בלילה לב"ש פטורה מקרבן ולב"ה חייבת, וטענו ב"ה מאי שנא אור לפ"א מיום פ"א שהרי לכל דבר היום והלילה שווים (ומבואר דאור היינו הלילה), וכמו שהלילה שוה ליום לטומאה שאם תראה בלילה דמיה טמאים כמו ביום כך יהיה שוה לקרבן, ותשובת בית שמאי היא שכיון שאינה ראויה להביא קרבן כשנתחייבה בקרבן נכלל בו גם הלידה השניה, ומהדמים אין ראיה שהרי אם הפילה בתוך מלאת דמיה טמאים ופטורה מן הקרבן. וכתבו התוס' שב"ה חזרו בהם מטענתם מכח תשובה זו, ולמסקנה טעמא דב"ה משום דכתיב "או לבת" לרבות אור לפ"א.

זמן אכילת בשר שלמים – בשר שלמים אינו נאכל **אור** ליום השלישי, דכתיב "ביום זבחכם יאכל וממחרת והנותר עד יום וכו' " בעוד שהוא יום ממחרת אכול ולא משתחשך, ומ"מ זמן השריפה הוא ביום השלישי דכתיב "ביום השלישי באש ישרף". ומבואר שאור היינו לילה.

אור של יוה"כ ובשחרית ובמוסף ובמנחה מתפלל ז' ברכות ואח"כ מתודה, ובערבית מתפלל מעין שמונה עשרה, וי"א תפילת שמונה עשרה, מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת. ומבואר שאור היינו לילה.

ליל י"ד בודקין את החמץ, ומבואר שזמן הבדיקה הוא בליל י"ד.

מסקנת הסוגיא שלכו"ע אור היינו לילה, אלא שהלילה במקומו של רב הונא היה נקרא נגהי, ואצל רב יהודה לילי.

זהירות בדיבור

נתבאר לעיל שלכו"ע אור לארבעה עשר הכונה לליל י"ד, ונקט אור משום שזה לישנא מעליא, והגמרא מאריכה לבאר את הענין לדבר בלשון נקיה, ושזה מראה על פנימיותו של האדם, אמנם רב המלמד את תלמידו עליו לדבר בלשון קצרה, כדי שתלמודו יתקיים בידו.

לישנא מעליא – הא דאמר התנא אור לי"ד ולא ליל י"ד, משום שזהו לישנא מעליא, ומצוה ודרך נקיי הדעת לדבר בלשון נקיה, ואף שלילה אינו דבר מגונה, מ"מ לומדים מזה שדרך חכמים לחזר אחר לשון צח ונקי.

לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, כמו שמצינו שהפסוק האריך ואמר "ומן הבהמה אשר איננה טהורה, וכן כתיב "איש אשר לא יהיה טהור", וכן כתיב "מקרה הוא בלתי טהור הוא כי לא טהור", ואף חכמים צריכים להקפיד על לשון נקיה דכתיב "ותבחר לשון ערומים", ואף במילי דעלמא יש להקפיד דכתיב "ודעת שפתי ברור מללו". ואמנם צריך האדם לשנות לתלמידו בדרך קצרה כדי שתתקיים גירסתו, (ואם הלשונות שוות ידבר בלשון כבוד), וגם התורה כתבה בכמה מקומות טמא, ואין לשנות ללישנא מעליא אלא כשהלשונות שוות, ומה שהתורה האריכה כנ"ל, זה כדי ללמד שצריך לחזר אחרי לשון נקי.

הזכרת לשון מרכב באשה – מצינו שבזב כתיב מרכב ובזבה מושב מפני שאינו הגון להזכיר רכיבה ופיסוק רגלים באשה, וכתבו התוס' שאין הכונה שהכתוב קרא למרכב מושב, שהרי הנוגע במושב טעון כבוס בגדים ובמרכב לא, אלא הכונה שדין מרכב באשה נתרבה מיתור ד"כלי" ולא נכתב במפורש. ואמנם כתיב "ותקם רבקה ונערותיה ותרכבנה" דמשום ביעתותא דגמלים שהם גבוהים הוא אורחא, וכתיב "ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם" דמשום בניו שהם זכרים הוא אורחא, וכתיב "רכבת על החמור" דמשום ביעתותא דלילה או ביעתותא דדוד או ביעתותא דהר כך הדרך (ואינו אריכות

שהרי כתיב רכבת בלא ו', ואף שאפשר לכתוב ישבת בלא ו', מ"מ בא ללמד לתפוס לשון קצרה ואפי' הוא מגונה, דחסרות שבתורה לדרוש הם באים).

ג: רב לא דיבר עם תלמיד שדיבר בלשון מגונה.

הלל אמר על מי שדיבר בלשון נקיה שמובטח הוא בו שיהיה מורה הוראה בישראל, וכך היה לאחר ימים מועטים, (שאמר אותו תלמיד מפני מה בוצרין בטהרה בכלים טהורים, ואין מוסקים זיתים בטהרה מפני שאין מוהל שלהם חשוב להכשירים לקבלת טומאה, שאינו שמן גמור, אבל יין הזב על הענבים מכשירים מפני שניחא ליה בו, ואף היכא שאינו יוצא לרצון הבעלים גזרו שמא יבצרנו בקופה מזופפת, או יסיחוט אשכול שביכר ע"ג הענבים וניחא ליה בו בשעת בצירה. תוס').

כהן אחד אמר שהגיע לו מלחם הפנים כזנב הלטאה, ובדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול, ואף שאין בודקים מן המזבח ולמעלה מפני שאם לא היה ראוי למזבח לא היו נותנים לו לשמש, שאני הכא שאיהו ארע נפשיה והצריך בדיקה אחריו והתברר שלא בדקוהו יפה, או שהכונה לשחץ פסול שהיה גס רוח ומבוזה קדשי שמים שאינו ראוי לשמש מפני שכהן שאינו מודה בכל העבודות ואף במגונה שבהן אין לו חלק בכהונה, ור"ח פירש שמצאו בו פסול עבודה זרה.

נכרי אחד היה עולה לירושלים ואוכל מן הפסח והיה חייב מיתה ולא היה ביד ריב"ב להורגו, ואמר לו רבי יהודה בן בתירא שיבקש שיתנו לו מהאליה שהיא קריבה לגבוה, וכבש היה, (וכתבו התוס' שאף שגדי אליהו נאכלת, רוב הפסחים באים מטלה, או שאמר לו). וכשביקש שאלו אותו מי אמר לו לבקש, ואמר להם שזה ריב"ב, ובדקו ומצאו שהוא נכרי והרגוהו, ושלחו לריב"ב שלם לך ריב"ב דאת בניצבין ומצודתך פרוסה בירושלים. וכתבו התוס' שאם בא אדם ואומר ישראל אני נאמן, וכן נאמן לומר נתגיירתי מדין מיגו שנאמן לומר ישראל אני, אמנם אם מוחזק לנו שאבותיו נכרים אינו נאמן. עוד כתבו שריב"ב לא היה עולה לרגל מפני שלא היה לו קרקע או שהיה זקן או שהיה גר בחו"ל.

מוציא דיבה הוא כסיל – רבי יהושע בריה דרב אידי ראה שנפטר רב כהנא, וקרע לבושו והחזירו לאחוריו ובכה, ושאלו אותו אם רב כהנא נפטר, ואמר אנא לא קאמינא ומוציא דיבה הוא כסיל. וכן רב כששאלו אותו אם אייבו קיים וכו' לא אמר זאת במפורש. ויוחנן חקוקאה כששאלו אותו אם חיטים נעשו יפות אמר שהשעורים נעשו יפות, וענו לו שיאמר זאת לסוסים והחמורים, מפני שהיה לו לומר שאשתקד נעשו יפות, או שהעדשים נעשו יפות.

ד: ההוא דאמר דונו דיני שלא היה נשמע לדבר אדם אלא על פי דיין, ואמרו שהוא משבט דן דכתיב ביה "דן ידין עמו", ואדם אחר אמר שהיה מקים ביתו על חוף הים ותמיד היה משתבח בשפת הים, ואמרו שהוא משבט זבולון, דכתיב ביה "לחוף ימים ישכון".

דיני אבילות – אבל אסור בנעילת הסנדל. שמועה רחוקה אחרי ל' יום אינה נוהגת אלא יום אחד, ומקצת היום ככולו ועל כן אמר רבי חייא לשמשו שיחלוץ מנעלו לשם אבילות, ומאידך ירחץ עוד באותו יום כיון שדי בשעה אחת לאבילות.

דיני בדיקת חמץ

לעיל ב. נתבאר שזמן בדיקת חמץ הוא בליל י"ד. הגמרא מבארת למה הקדימו זמן הבדיקה ללילה, וכן יבואר על מי מוטל חיוב הבדיקה בבית שכור, ומתי הבית בחזקת שכור, והאם בית שאינו בדוק זה מקח טעות, והאם נשים ועבדים נאמנים על בדיקת חמץ.

זמן הבדיקה – חמץ אינו אסור מן התורה בבל יראה ובאכילה אלא משש שעות ולמעלה, ולפי זה היה אפשר לבדוק בתחילת שעה שישית ולבערו קודם איסורו, ואי נימא שצריך להקדים משום שזריזים מקדימים למצוות, מ"מ די שיבדוק בבוקר, כדאשכחן גבי מילה שזריזים מלים בבוקר, וילפינן מאברהם דכתיב ביה "וישכם אברהם בבוקר" שהשכים בבוקר ולא המתין עד הנץ, אבל לא יצא בלילה, (ואף שת"ח לא יצא יחידי בלילה, דילפינן מדכתיב גבי סדום "וישכם אברהם בבוקר", התם היה יחידי ולא היה זה מצוה, אבל כאן היה יכול לצאת בלילה דשלוחי מצוה אינם ניזוקין ולא היה יחידי. תוס'). והטעם שבדקים כבר בליל י"ד הוא מפני שבני אדם מצויים אז בבתיים, ואור הנר יפה אז לבדיקה אבל ביום אורו מחשיך, וצריך לבדוק לאור הנר, דילפינן מחיפוש.

אין להתחיל לימוד קבוע בליל י"ד שמא ימשך בלימודו ולא יבדוק.

מי חייב בבדיקה בבית שכור – המשכיר בית לחבירו אם מסר לו מפתחות לפני י"ד חייב השוכר לבדוק לרש"י משום שקנה במסירת מפתח, ולתוס' לא קנה במסירת מפתח אבל חייב בבדיקה משום שמי שאין המפתח בידו איך יכנס ויבדוק, (ודווקא כשרוצה להחזיק בבית ולקנותו אבל אם הפקיד מפתח אצל חבירו אינו חייב לבדוק), אבל אם מסר לו המפתח בי"ד חייב המשכיר בבדיקה אע"פ שמסר המפתח לשוכר, כיון שכבר חל עליו החיוב. ואין להוכיח ממזוזה שהחיוב על השוכר, דמזוזה היא חובת הדר. לרש"י מפני שהיא משמרתו, וכתיב "ביתך" והיינו ביאתך, מי שנכנס ויוצא. אבל בבדיקת חמץ מדאורייתא סגי בביטול, והנדון הוא על מי הטילו חכמים את טורח הבדיקה. והתוס' כתבו שבמזוזה אינו חייב א"כ גר שם, ואילו בבדיקת חמץ אפי' אם לא ישכיר לאחר יצטרך לבדוק.

חזקתו בדוק – הגמ' מסתפקת אם המשכיר בית לחבירו בי"ד שחירת אם הבית בחזקת בדוק, דהכל חברים אצל בדיקה ואפי' עם הארץ, וכמו שחבר שמת והניח מגורה מלאה פירות אפי' הן בני יומן שנתמרחו היום הרי הם בחזקת מתוקנים, או שאין הבית בחזקת בדוק, ונ"מ אם חייב השוכר לבדוק כשאין המשכיר כאן, אבל אם המשכיר נמצא יש לשאול את המשכיר אם בדק. וכתבו התוס' שאע"פ שבטבל סומכים על חזקת חבר וא"צ לשואלו, היינו משום ששולח לו לאכול, אבל גבי בדיקה צריך לשואלו, דאם אינו בדוק לא יהיה כ"כ מכשול. ובאופן שבעה"ב כאן אפשר להאמין גם לנשים עבדים וקטנים וכדלהלן.

ז: נאמנות נשים עבדים וקטנים על בדיקת חמץ – בברייתא איתא שהם נאמנים להעיד בי"ד שהבעלים בדקו אמש, וטעם הנאמנות היא משום

דבדיקת חמץ דרבנן, דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי, ורבנן האמינו להם ויש להם כח להאמינם בדבר שאינו דאורייתא. (אי נימא דסתם בית אין חזקתו בדוק איירי בסתם בית, ואם חזקתו בדוק איירי בבית שמוחזק שאינו בדוק כגון שראינו שבעה"ב טרוד, או שיצא מבעוד יום והם אומרים אנחנו בדקנוהו). וכתבו התוס' שנשים ועבדים נאמנים מדאורייתא בכל דבר שהוא בידם, אמנם בבדיקת חמץ שהוא טירחא יתירתא וצריך דקדוק גדול ונשים עצלניות הן, לא היו נאמנים בדאורייתא, ובתחומין דרבנן עבד ואשה נאמנים אבל קטן לא, כיון שאינו בידם.

בביטול בעלמא סגי - רש"י כתב הטעם משום דכתיב "תשביתו" ולא כתיב תבערו, והשבתה בלב היא השבתה. והתוס' הוכיחו דתשביתו היינו הבערה ולא ביטול, ועל כן כתבו דבביטול סגי משום דהוי הפקר ויצא מרשותו, ואינו עובר על חמץ שאינו שלו, ומדאורייתא חל הפקר גם בלי שלשה.

בית שאינו בדוק אי הוי מקח טעות - המשכיר בית שהוא בחזקת בדוק, ונתברר שאינו בדוק, אין השוכר יכול לטעון דהוי מקח טעות, דניחא ליה לאיניש לקיים מצוה בגופיה, וגם אם היה יודע שאינו בדוק היה שוכר בית זה, ואפי' במקום שנותנים שכר לבדוק אינו מק"ט, דניחא ליה לאיניש לקיומיה מצוה בממוניה, ואינו חוזר בו מסיבה זו אלא בגלל שמצא בית אחר. וכתבו התוס' דאיירי בשכרו ב"ג, שהרי בשכרו ב"ד על המשכיר לבדוק.

זמן איסור חמץ

איסור חמץ אינו רק בפסח עצמו, אלא כבר מ"ד ניסן מחצות, דכתיב "אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם" ולמדו חז"ל שהכונה ליום י"ד ניסן בחצות. הגמרא מבארת מנלן לחדש שיש חצי יום נוסף שיש בו איסור חמץ, אחרי שלשון הפסוק הוא "שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם".

חמץ אסור ב"ד ניסן מן התורה מסוף שעה שישית ואילך, בין לשיטת ר"מ דס"ל שאוכלים כל חמש ושורפין בתחילת שש ולא ימתין עד תחילת שבע לפי שאדם טועה בשעות, בין לר"י דס"ל שאוכלים כל ד' דס"ל שאדם טועה יותר, ותולין כל ה' אסור באכילה אך א"צ לשרוף ויכול להאכיל לבהמתו, ושורפין בתחילת שש.

מקור איסור חמץ משש שעות ולמעלה-

אביי מבאר שבהכרח הפסוק "אך ביום הראשון תשביתו" איירי ב"ד, שהרי על ט"ו נאמר "שבעת ימים שאור לא ימצא", לדעת רש"י אם הכונה לט"ו נמצא שעד שיגמור לבער השהה את החמץ. ולתוס' אינו חייב לבער אלא לאחר זמן איסורו, וראית אביי היא מיתור, או מ"אך" חילק. וא"צ פסוק לאסור ליל ט"ו, משום שהוקשה השבתת שאור (של ז' ימים, ולא של י"ד. תוס') לאכילת חמץ ואכילת חמץ לאכילת מצה שהם באותו זמן (והקשו התוס' א"כ למה אין חיוב כרת על השבתת שאור כמו על אכילת חמץ), ובמצה כתיב "בערב תאכלו מצות", וא"כ כבר יש מקור שיש איסור "בל ימצא" בלילה. ואין לומר שחיוב הביעור הוא כבר בליל י"ד, שהרי כתוב "ביום", ואין לומר שחיוב הביעור הוא כבר בבוקר ד"אך" **חילק** דאך הוא מיעוט, ויש לחלק חציו לאיסור וחציו להתר, או שדורשים "אך" מלשון "חץ" לפי חשבון לאח"ס בט"ע גי'ף דכ"ץ. וכעין זה מבואר בברייתא בשם רבי יוסי שלומדים מ"אך" חילק, ואיירי ב"ד שהרי הוקשה השבתת שאור וכו', ואי לאו "אך" היה זמן הביעור בין השמשות של כניסת ליל ט"ו.

ה. לתנא דבי רבי ישמעאל "ביום הראשון תשביתו" היינו י"ד, **דמצינו שי"ד נקרא ראשון**, דכתיב "בראשון בארבעה עשר".

ולרב נחמן בר יצחק ראשון דמעיקרא הקודם לשבעת ימים **משמע**, וכמו שמצינו שכתוב "הראשון אדם תולד". והא דכתיב "ולקחתם לכם ביום הראשון", ו"ביום הראשון שבתון", ו"ביום הראשון מקרא קודש", היינו לכדתניא שבשכר ג' "ראשון" אלו זכו לג' "ראשון", להכרית זרעו של עשיו, ולבנין בית המקדש, ולשמו של משיח. ואף שכתוב שם כמה פעמים ראשון, כל האמור במצוה אחת נחשב לפעם אחת. תוס'. וכן ממעטים מפסוקים אלו חולו של מועד מנטילת לולב ואיסור מלאכה. תוד"ה למעוטי.

לרבא לומדים מ"לא תשחט על חמץ דם זבחי" שהכונה ש"זמן השחיטה" הוא בזמן שאין החמץ קיים, וזמן השחיטה הוא מתחילת שבע שהחמה נוטה לצד שקיעתה, והוא זמנו של תמיד של בין הערבים, ומה שמצינו שזמנו בו' ומחצה היינו משום שכותלי ביהמ"ק היו רחבים מלמטה, והכתלים היו משחירים בו' ומחצה. (ואינו תלוי כל אחד בזמן ששחט, אלא בזמן השחיטה ויש זמן אחד לכולם). ואף ששחיטת הפסח היא רק אחרי התמיד, מ"מ אם שחט קודם התמיד יצא. תוס'. עוד כתבו התוס' שבאמת איסור "לא תשחט" תלוי כל אחד בזמן שחיטתו, אמנם איסור השבתה התלוי בשחיטה מסתברא שאינו תלוי בשחיטה בפועל. וכדברי רבא איתא בברייתא בשם רבי ישמעאל.

בברייתא מובא בשם ר"ע ש"אך ביום הראשון תשביתו" הכונה **לי"ד**, **שהרי ט"ו אסור בעשית מלאכה**, והבערה היא אב מלאכה וזו הבערה שלא לצורך היא. ולמדנו מדבריו שאין ביעור חמץ אלא שריפה ולכן א"א לבער את החמץ בדבר אחר אלא בשריפה, ולכן א"א לבער ביו"ט, ושהבערה לחלק יצאה והיינו לומר שאם עשה כמה מלאכות בשוגג חייב על כל אחת ואחת, והכא נמי קרי ליה אב מלאכה, ובאופן אחר ביארו התוס' שאם ללאו יצאה (לומר שאין בה מיתה כשאר מלאכות אלא לאו) אינה אסורה ביו"ט כיון שאין עליה שם מלאכה ולא אמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, ואע"פ שגם למ"ד שמותר שלא לצורך בעינן צורך היום קצת, ביעור חמץ חשיב צורך. תוס'. עוד כתבו התוס' שאף שמותר להנות ממנו אחר שנעשה גחלים, מ"מ "תשביתו" אינו מדבר דווקא כשצריך לגחלתו, אי נמי אסור להבעיר אע"פ שיהיה לו הנאה אח"כ מהגחלים, כיון אין לו הנאה מעצם החמץ.

על איזה חמץ עוברים בבל יראה

כתיב "שבעת ימים שאור לא ימצא בביתכם", עוד כתיב "ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך". הגמרא דנה מתי החמץ נחשב שלו ועובר עליו בבל יראה ובל ימצא, והאם יש איסור חמץ כשהחמץ שלו ואינו ברשותו.

חמץ של הקדש אינו עובר עליו בבל יראה דכתיב "לך".

אסור להטמין את החמץ דכתיב "לא ימצא" ואף הטמנה היא בכלל מציאה.

חמץ שבגבולין והיינו שנמצא בבורות שיחין ומערות אסור, דכתיב "בכל גבולך", ואיסור זה כולל בל יראה ובל ימצא וחמץ טמון ופקדון של נכרי, דילפינן גז"ש "שאור שאור" שכל דבר האסור בבתיים אסור גם בגבולין.

חמץ של נכרי-

חמץ של נכרי מותר להשהותו בפסח אפילו בביתו, דכתיב "ולא יראה לך", והיינו דווקא כשלא קיבל אחריות על החמץ, אבל אסור לקבל פקדונות מן הנכרים באופן שקיבל עליו אחריות

אפילו אם מניחו בגבולין, דכתיב "לא ימצא" ולא כתיב "לך", וליפינן ביתו וגבולין זה מזה לחומרא בקיבל אחריות ולקולא בלא קיבל אחריות מגזירה שוה שאור שאור. ולכן אמר רבא לבני עירו שיבערו את החמץ של חיל המלך, כיון שהם חייבים באחריותו אם יגנב או יאבד, ואף למ"ד דבר הגורם לממון אינו ממון, הכא אסור משום דכתיב "לא ימצא". ולל"ב קמ"ל שאף למ"ד דבר הגורם לממון כממון, צריך קרא לאוסרו, כיון שבזמן שלא נגנב או אבד חוזר כמות שהוא א"כ הוא אינו ברשותו, ומה שלר"ש דבר הגורם לממון כממון היינו במקום שאין הדבר בעין, כגון בגונב קדשים שהיו הבעלים חייבים באחריותם, דחייב כפל לבעלים מפני שגורם להתחייב ממון.

נכרי כבוש ושרוי עמו בחצר - לאביי אף נכרי שלא כיבשתו ואינו שרוי עמך בחצר אתה עובר על חמצו דכתיב "לא ימצא" דמשמע לגמרי, ולא כתיב לא תמצא. ולרבא הדרשה היא שאף בנכרי שכיבשתו וממונו כממונו, או שלא כבשתו וישנו עמך בחצר אינו עובר בלא קיבל אחריות וחשיב חמץ של אחרים, משום דכתיב "לך" שני פעמים וכיון דלא איצטריך לך גבי לא יראה תנהו ענין ללא ימצא, ודרוש ביה "לא ימצא לך" שאף במצוי אינו אסור אא"כ הוא שלך. וכתב רשב"א דאחרי שאנו רואים כאן שנכרי שכיבשו לא חשיב שלך, א"כ בעלמא א"צ אלא פסוק אחד לכיבשתו ולשלא כיבשתו.

ג. נכרי שנכנס לחצירו של ישראל עם חמץ בידו אין הישראל חייב לבער, ואם הנכרי הפקיד את החמץ אצל הישראל חייב לבער, ולרב פפא לומדים דין זה מ"לא ימצא". אך אם **ייחד לו בית א"צ לבער**, ולרב אשי מקור דין זה מדכתיב "לא **ימצא** בבתיכם" וכיון שייחד לו בית אינו מצוי בביתו, לשיטת רש"י אין מותר אלא בלא קיבל אחריות, ולתוס' אפי' בקיבל אחריות מותר כיון שייחד לו בית, דלא חשיב מצוי כיון שייחד לו בית, ולרב פפא מסברא מותר, דהוי כקיבל אחריות על חמץ של נכרי בביתו של נכרי. ואמנם לגבי ע"ז אסור להשכיר בית לעכו"ם (אפי' בסוריא ובחו"ל שמותר להשכיר בית לבהמות ועצים, אבל בא"י אסור להשכיר אף לבהמות ועצים), כיון שיכניס לתוך ביתו של הישראל ע"ז, דשכירות לא קניא, ולא כתיב "לא ימצא".

היכר בחמץ של נכרי - חמץ של נכרי הנמצא בביתו של ישראל ולא קיבל עליו אחריות, צריך לעשות לו ב"ד מחיצה עשרה טפחים שלא ישכח ויאכלנו, ולא מועילה כפית כלי, מפני שבמשך ז' ימים ינטל הכלי, אבל לשל הקדש א"צ משום דבדילי מיניה.

בכורה וחלה בארנונא - ארנונא היינו שהמלך נוטל

עשירית מהבהמות או מהתבואה. ללישנא קמא אם יכול בעל העדר לסלק חובו למלך במעות חייב בבכורה דאכתי לא זכה בהם הנכרי, ויתכן שיתן לו מעות, אבל אם אינו יכול לסלקו במעות פטור כיון שיד נכרי באמצע וכתבי "בישראל", (ואמנם המקבל צאן ברזל מן הנכרי פטור מן הבכורה אע"פ שיכול לסלקו במעות, דכיון שאם לא יהיה מעות יקח הנכרי את הבהמה לא נחשב שיצאה מרשותו, אבל כאן הבהמה היתה ברשות ישראל. תוס'). וללישנא בתרא פטור מבכורה אע"פ שיכול לסלקו במעות דעד מתי שלא סילקו במעות ידו שייכת לבהמות, ודווקא בהמה דאית ליה קלא, אבל עיסת ארנונא חייבת בחלה אע"ג דכתיב "עריסותיכם" דשל נכרי פטורה, ואע"פ שאינו יכול לסלקו במעות, דלית ליה קלא והרואה חושב שהיא של ישראל, והוא אוכלה בלא חלה.

דיני בדיקת חמץ וביעור חמץ

נתבאר לעיל ב. שזמן בדיקת חמץ הוא בליל י"ד ניסן. הגמרא כאן מבארת ממתי מתחיל חיוב בדיקת חמץ למי שלא יהיה בביתו בליל י"ד, וממתי צריך ללמוד הלכות פסח, ומה הדין במי שמצא חמץ בביתו בפסח עצמו.

המוצא חמץ בביתו ביו"ט כופה עליו כלי דכיון שביטלו אינו עובר בבל יראה, ולא התירו לטלטלו, וצריך כפית כלי כדי שלא ישכח ויאכלו. ואינו יכול לעשות מוחיצה, ויכפה עליו כלי יום אחד ובלילה יבערנו. וכתבו התוס' דלמ"ד אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל, איירי בצריך למקומו, אי נמי הכא התירו שמא יבוא לאכול את החמץ. ואם החמץ הוא של הקדש א"צ לכפות כלי מפני שבדילים ממנו אפי' בשאר ימות השנה.

חיוב בדיקה לפני ליל י"ד - המפרש לים והיוצא בשיירא למקום רחוק אם יוצא ל' יום קודם פסח (שהוא זמן ששואלים ודורשים בהלכות הפסח וחל עליו חיוב להזהר בצרכי הפסח) ואין דעתו לחזור בימי הפסח אינו חייב לבער, ואם יוצא בתוך ל' יום ודעתו לחזור חייב לבער, ואם יוצא לפני ל' יום ודעתו לחזור, או שיוצא בתוך ל' יום ואין דעתו לחזור, לאביי א"צ לבער, ולרבא צריך לבער מפני שכשחוזר עובר עליו ואינו ברשותו לבטלו שהרי הוא אסור בהנאה ואינו שלו, וכן לרבא אם עושה את ביתו אוצר שמכניס שם תבואה ומתחתיה חמץ לפני ל' יום ואין דעתו לפנותו א"צ לבער דחמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער, אבל בתוך ל' יום אף שאין דעתו לפנותו, או לפני ל' יום ודעתו לפנותו, חייב לבער דלכתחילה לא זהו ביעורו.

ז: שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח
ל' יום, שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני, ואף שהוצרך לענות על שאלת הטמאים, לא היה צריך להאריך אלא לומר אל תעשו פסח. תוס'. עוד כתבו דפרשת טמאים שנאמרה בא' ניסן היינו טומאת תרומה וקדשים, ולא כפירוש רש"י שזה פרשת פסח שני. ולרשב"ג מספיק ב' שבתות, (ואין ראיה מפסח שני שכיון שלימד משה את דיני פסח ראשון לימד גם את דיני פסח שני), ומקורו הוא ממה שמשה לימד על הפסח בר"ח ניסן בשנה השניה לצאתם ממצרים (והיה זה בר"ח דכתיב "במדבר" ואתיא מ"במדבר" דכתיב ביה באחד לחודש (השני).

אין מוקדם ומאוחר בתורה ופרשיות שנאמרו בתחילה נכתבו אחרי המאוחרות, ודווקא בב' עניינים ב' פרשיות, אבל בענין אחד כתוב לפי הסדר אא"כ יש דרשה או טעם להקדים. תוס'. דאל"כ א"א לדרוש כלל ופרט או פרט וכלל, ובאמת בב' עניינים לא דורשים כלל ופרט אף למ"ד שדורשים כלל ופרט המרוחקים זה מזה. ועשר הדברות נחשבים ענין אחד. תוס'.

ביטול חמץ

מלבד מה שצריך לבדוק את ביתו מחמץ בליל י"ד ניסן, צריך ג"כ לבטל את החמץ ולומר שהוא חשוב בעיניו כמו עפר הארץ. הגמרא מבארת למה צריך ביטול ולא מספיק בדיקה, וכן מתי הוא זמן הביטול.

למה צריך לבטל- הבודק צריך שיבטל בליבו, אע"פ שמבער כל מה שנמצא, גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה לאחר זמן האיסור, ותהיה דעתו עליה שהיא חשובה בעיניו, וחס עליה מלשורפה ומשהה אותה אפי' רגע אחד, ונמצא עובר בבל יראה, ולכן תיקנו שיבטל דמאחר שביטל אינו עובר. רש"י. ובתוס' כתבו

שבאמת יכול לבטלה וכוונת הגמ' שגלוסקא לא בטלה מאיליה כמו פרורין. ואין הטעם משום פירורין, שהרי אינם חשובים, ומה שהם נשמרים אגב שאר הבית אינו מחשיבים, שהרי מצינו שאם אדם שומר את שדהו שלא יכנסו, מחמת דבר אחר ויש בו סופי תאנים או ענבים שאינם מתבשלים כל צרכן לעולם, שאם אין בעה"ב מקפיד עליהם מותרים משום גזל ופטורים מן המעשר דהוו הפקר. (ואם מקפיד עליהם אסורים משום גזל, וחייבים במעשר אם ליקטם בעה"ב או שנתנם לאחר).

זמן הביטול - זמן הביטול הוא בזמן בדיקת חמץ סמוך לבדיקה מיד, ואומר כל חמירא דאיכא בביתא הדין ליבטיל, ולא בשעה רביעית או חמישית ביום י"ד שמא ישכח לבטל אבל בזמן שהוא עסוק בבדיקה יזכור לבטל, ולא אומרים שיבטל כשימצא גלוסקה יפה, דשמא ימצאנה אחרי זמן האיסור, ואז א"א לבטל חמץ מפני שאינו ברשותו -שלו (ועשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו להתחייב, וכן בור ברה"ר הפותחו חייב בנזקיו אע"פ שהבור ברה"ר והוא הפקר). ולא תיקנו שיבטל בשש לרש"י היינו בשעה השישית שהוא עסוק בשריפתו משום דכבר אינו ברשותו, כיון שהחמץ כבר אסור מדרבנן לכו"ע, כמו שמצינו שהמקדש אשה משש שעות ולמעלה והיינו מתחילת שש אין חוששין לקידושיו, אפי' אם קידש בחיטי קורדנייתא הצומחים בהרי אררט שהם קשים מאד, ואפ"ה אם באו עליהם מים אסורים בהנאה מדרבנן, ואתי איסור הנאה דרבנן ומפקיע קידושין דאורייתא, דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, והפקר בי"ד הפקר. רש"י. שיטת התוס' שרק אחרי שעה שישית א"א לבטל, וראית הגמ' שגם באיסור דרבנן אין חוששים לקידושיו הוא מחיטי קורדנייתא שהם חמץ נוקשה שאינו אסור אלא מדרבנן.

ז. והא דתנן שאם היה יושב בבית המדרש ונזכר שיש לו חמץ בביתו מבטלו בליבו אף אם חל י"ד בשבת ועדיין לא הגיע זמן האיסור, וכן ביו"ט, ואף שיו"ט הוא אחר זמן האיסור שא"א כבר לבטל, צ"ל שיש לו עיסה שלא החמיצה, שעדיין היא שלו ויכול לבטלה, ומתיירא שמא תחמיץ ומפני כבוד רבו אינו יכול לקום וללכת לאפות אותה.

אי אזלינן בתר בתרא או בתר רוב

כשיש ספק על דבר מסוים מהו, ישנם כמה דברים שלפיהם אפשר לקבוע דבר זה, כגון רוב, או דבר השתמשו בו לאחרונה באותו מקום (בתרא). הגמרא דנה מה הדין כשיש סתירה בין הרוב לבין התברא.

ספק חמץ- פת שנמצאה בתוך תיבה, ולא ידוע אם היא חמץ או מצה, אזלינן בתר בתרא דמסתמא לפני שמניחים פת חדשה נוטלים את הישנה שלא תתעפש, ועוד דמסתמא בדק את התיבה בליל י"ד, ואם הפת מעופשת לא אזלינן בתר בתרא, דהעיפוש מוכיח שאינה מהאחרונות, ואמנם אם רבו הימים שהניחו בה מצה והיא ראויה להתעפש, אע"פ שעיפושה מרובה מותרת, דאמרינן שכל יום הניח עליה מצה חמה וזה גרם לעיפוש מרובה.

מעות שנמצאו בירושלים-

אם נמצאו לפני סוחרי בהמה, בכל השנה הוו מעשר מפני שהעולים לרגל לא היו מספיקים לגמור את מעות המעשר שלהם, והיו נותנים אותם לבני העיר בטובת הנאה, ועיקר השימוש היה לקנות בהמות לשלמים, ולכן רוב אוכלי הבשר היו ממעות מעשר, (וכתב רש"י שאף שיכתב שנפלו מיד המוכר, מ"מ ספק איסורא לחומרא, והתוס' כתבו דא"כ נסמון מיעוטא דחולין למחצה של מוכר, ועל כן תי' התוס' שהקונים הם הרוב).

ואם נמצאו בהר הבית דינם חולין, ואף אם נמצאו בזמן הרגל לא אזלינן בתר בתרא אלא לפי רוב השנה, מפני שהר הבית לא היה מתכבד (שהרוח היתה מכבדתו, ועוד שאסור ליכנס לשם באבק שעל רגליו). וכתבו התוס' שמותר להכנס להר הבית עם מעות בצינעא, ורק בפרהסיא אסור מפני שנראה שהולך שם לסחורה.

ואם נמצאו בירושלים בשאר ימות השנה חולין, אבל בשעת הרגל הוו מעשר ואין אומרים שנפלו לפני הרגל כיון ששוקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום וע"י הכיבוד היה מוצאם (ואמנם שרץ כעדשה אינו נמצא ע"י כיבוד אלא ע"י בדיקה. תוס') ולהכי אזלינן בתר בתרא.

תיבה שהשתמשו בה במעות חולין ובמעות מעשר, מבואר בברייתא שהולכים אחר הרוב ולא אחר הבתרא, וצ"ל דהיינו באופן שאינו יודע מה השתמש בה אחרון, או שהשתמש בה בשניהם יחד באותו יום כל אחד בערימה נפרדת בזוית נפרדת, או שמצא מעות בגומא שיש לחוש שמא נטמן בגומא ולא ראהו.

ברכת המצוות

אנשי כנסת הגדולה תיקנו לברך לפני עשית מצוה בנוסח אשר קדשנו במצוותיו וכו'. הגמרא מבארת נוסח הברכה לפני בדיקת חמץ מילה ושחיטה ונטילת לולב, ומתי מברך על המצוה אחרי עשית המצוה.

ז: בדיקת חמץ- הבודק צריך שיברך, ומברך לפני הבדיקה. לרב פפי מברך "לבער חמץ", וביעור כולל גם בדיקה, מפני שמשמעותו הוא להבא, אבל על ביעור משמע מעיקרא יותר מלהבא. תוס'. ולרב פפא מברך "על ביעור חמץ", דמשמעותו נמי להבא, וכן הלכה. מרש"י משמע שלהלכה אפשר לברך או כך או כך, והתוס' כתבו שי"ל שצריך לברך דווקא על ביעור חמץ.

מילה- מברך "על המילה", דאינו יכול לברך למול, שהרי אינו מחויב למול אלא האב אבל ביעור כל איש בודק בביתו, וכתבו התוס' שהמל גרים מברך "למול את הגרים" שהרי המברך חייב למול. ואבי הבן לרב פפי צריך לומר למול, ולהלכה גם אבי הבן יברך "על המילה" דלהבא משמע. וכתב רשב"א שברכת להכניסו בבריתו וכו' יברך לפני המילה, דלהכניסו להבא משמע, ועוד דצריך לברך עובר לעשייתן. אבל לר"ת מברך לאחר המילה אחרי ברכת על המילה, ואינו מברך על מילה זו, אלא מודיע שעושה המילה לשם יוצרנו, ולא לשם ע"ז וכו'.

שחיטה- מברך "על השחיטה", דאינו יכול לברך לשחוט, שהרי אינו מחויב לשחוט, ובשחיטת פסח וקדשים לרב פפי צריך לומר לשחוט.

נטילת לולב- מברך "על נטילת לולב", דאינו יכול לברך ליטול, כיון שכבר יצא בו כשהגביהו. ומ"מ יכול לברך אע"פ שכבר יצא, משום שעדיין הוא עוסק במצוה שהרי צריך לנענע בהלל. ומהאי טעמא הנוטל לולב א"צ להופכו כנ"ל, או משום שאינו רוצה לצאת באותה נטילה. תוס'. (וברכת שהחיינו מברך כשעושה לעצמו לולב, וכן העושה לעצמו סוכה מברך שהחיינו, וכשנכנס לישב בה מברך "לישב בסוכה").

עובר לעשייתן- כל המצוות מברך עליהם עובר לעשייתן, והיינו לפני עשית המצוה (ד"עובר" היינו להקדים, דכתיב "ויעבור את הכושי", "והוא עבר לפניהם", "ויעבור מלכם לפניהם"), וכן בשופר יברך לפני התקיעה, ואין חוששים שמא תתקלקל התקיעה, כמו שאין חוששים בשחיטה ומילה, אבל בטבילה מברך "על הטבילה" אחרי שטבל ועלה, לרש"י בעל קרי אסור לברך קודם הטבילה,

ומש"ה תיקנו בכל הטבילות שיברך לבסוף, ולתוס' בעל קרי בזמן הזה יכול לברך, אבל גר אינו יכול לברך לפני הטבילה ולומר וציוונו, ואין לגעור בנשים שמברכות אחר הטבילה, דלא חילקו בין הטבילות, וכן בנט"י אחרי בית הכסא אינו יכול לברך לפני הנטילה, ומש"ה אף בשאר נטילות יברך אחרי הנטילה (ועוד יש טעם נוסף לברך אחרי הנטילה לפני הניגוב, שהרי האוכל בלי ניגוב כאילו אוכל לחם טמא). ובאופן אחר כתבו התוס' שמה שבטבילה מברך אחרי הטבילה, משום שמא ימנע מלטבול משום ביעתותא, ואחרי שירד למים ליבו רואה את הערוה ואסור לברך. עוד כתבו התוס' שא"צ לברך עובר לעשייתו אלא עושה המצוה, אבל בברכת אירוסין אינו מברך אלא אחר האירוסין.

בדיקת חמץ לאור הנר

נתבאר במתני' ב. שבדיקת החמץ צריכה להיות לאור הנר. הגמרא מבארת טעם ומקור דין זה, והיכן א"צ לבדוק לאור הנר, והאם אפשר לבדוק ע"י אבוקה.

מקור וטעם הדין - אין בודקין את החמץ לאור החמה או הלבנה או האבוקה אלא לאור הנר, מפני שאור הנר יפה לבדיקה, וכתב (זכר לדבר) "שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם", ומציאה היא ע"י חיפוש דכתיב "ויחפש בגדול החל ובקטן כילה וימצא", וחיפוש הוא ע"י נרות דכתיב "ויחפש את ירושלים בנרות", ואל תאמר שחיפוש דכתיב גבי נרות היא קולא שהקב"ה לא יחפש את עוונות ירושלים באבוקה שע"י ימצא גם עוון קטן, אלא בנרות שימצא רק עוון גדול, אבל חמץ אין לומדים משם להקל שיספיק חיפוש בנר, וזה לומדים מ"נר ד' נשמת אדם חופש" שחיפוש מועיל בנר, וא"א ללמוד מפסוק זה בלא הפסוק הקודם, משום שכאן החיפוש אינו מוסב על הנר. תוס'.

בדיקה לאור החמה בחצר ובאכסדרא ובארובה - חצר א"צ בדיקה כלל מפני שהעורבים מצויים שם, ואכסדרא נבדקת לאורה ביום וא"צ להביא לה נר בלילה, וכן ארובה כנגד החור ממש, וצ"ד הארובה אין נבדקים לאור החמה אלא ע"י נר.

בדיקה ע"י אבוקה - אבוקה לא מועילה לבדיקה אע"פ שאורה רב מאור הנר, (כדמצינו שצדיקים בפני השכינה לעת"ל שאורם יהיה כאור של שבעת ימי בראשית כנר בפני אבוקה, וכן מצינו שאבוקה להבדלה מצוה מן המובחר), דלבדיקה עדיף נר מאבוקה, ו"א מפני שאפשר להכניסו לחורים וסדקים, וי"א מפני שנר מאיר לפניו ואבוקה

לאחריו והבודק צריך שיהיה אור לפניו, וי"א שבאבוקה מתייירא שיבעיר את הבית ואין ליבו על הבדיקה יפה, וי"א שנר אורו נמשך יפה, אבל אבוקה קופצת ונפסקת תמיד.

חיוב בדיקה במקומות שונים

המשנה ב. כתבה כלל בדיני בדיקה שא"צ לבדוק במקום שאין רגילים להכניס שם חמץ. הגמרא מפרטת כמה מקומות אם הם נחשבים למקום שמכניסים בו חמץ וצריך לבדוק שם או לא, וכן יבואר שתקנת בדיקה לא נאמרה במקום שיש סכנה לבדוק.

כל מקום שאין מכניסים בו חמץ א"צ בדיקה.

חורי הבית שבכותל העליונים והתחתונים אם הם גבוהים או נמוכים יותר מדאי שאין נח להשתמש בהם אינם צריכים בדיקה, ואם הם באמצע הכותל צריכים בדיקה.

גג היציע שהוא משופע א"צ בדיקה, אבל שאר גגות אינם משופעים. וגג המגדל שנותנים לתוכו כלים ואוכלים א"צ בדיקה אלא תוכו ולא גגו.

רפת בקר ולולין א"צ בדיקה שאם היה שם חמץ הבהמות אכלוהו.

בית התבן א"צ בדיקה דאין מכניסים בו חמץ.

אוצרות יין אם מסתפק מהם צריך בדיקה שפעמים כשהיין כלה השמש נכנס לשם עם פיתו, ואם אין מסתפק מהם א"צ בדיקה. ואוצרות שמן א"צ בדיקה, דיש קבע לאכילה וידוע כמה שמן יצטרך, משא"כ בשתיה. ועשו אוצרות שיכר בבבל להצריך בדיקה במסתפק מהם כאוצרות יין שמסתפק מהם שכיון שרגילים בו אין קבע לשתייתו.

מיטה החולקת בתוך הבית ומפסקת - חולקת היינו שמעמידים אותה במקום מחיצה לחלק תשמישי הבית, ואורחא דמילתא נקט. אם המיטה גבוהה מהקרע צריך לבדוק תחתיה, ואם אינה גבוהה ועצים ואבנים סדורים תחתיה ומפסקת שיש אויר בין המיטה לעצים א"צ בדיקה. שיטת התוס' שהנדון הוא על בדיקת המקום שאחרי המיטה, ואיירי שאינו יכול לעבור אלא ע"ג המיטה או מתחתיה, שאם היא גבוהה ואפשר לעבור תחתיה בלא לשוח חייב בדיקה, ואם צריך לשוח אינו חייב בבדיקה. או שכוונת הגמ' שאם היא נמוכה ונח לעבור עליה צריך בדיקה, ואם אין נח לעבור עליה פטור מבדיקה. ולר"ח בשתי הברייתות כתוב שא"צ בדיקה, ומה שמבואר

בברייתא אחת שדווקא כשיש אבנים א"צ בדיקה היינו כשהיא גבוהה, אבל בנמוכה אף בלא אבנים א"צ בדיקה.

בית הדגים של דגים גדולים א"צ בדיקה כי יש להם קבע ואומד, ושל קטנים צריך בדיקה.

בית המלח בית השעוה שהולך באמצע הסעודה להביא מלח ונרות ובית העצים ובית התמרים צריכים בדיקה.

בדיקה במקום סכנה

תנא אין מחייבים אותו להכניס ידו לחורים וסדקים מפני הסכנה.

הגמ' מבארת דלא איירי בחורים וסדקים שסכנה להכניס ידו לשם, דא"כ אינו משתמש בהם. אלא איירי **שהשתמש בחורים והכותל נפל**, דא"צ בדיקה אלא רק מה שרואה בעיניו, ואף במקום שהכלב יכול לחפש אחריו פחות מג' טפחים א"צ לבדוק מפני הסכנה של עקרים (ודווקא כשאין ידוע שיש שם חמץ, אבל בחמץ ידוע ישכור פועלים לפנות במרא וחצינא. תוס'), אבל אם אין הכלב יכול לחפש אחריו, בזה נאמר הדין שחמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער וא"צ בדיקה. ואף ששלוחי מצוה אינם ניזוקים חיישינן שמא תאבד לו מחט ויבוא לחפש אחריה אחרי הבדיקה, (אבל בשעת הבדיקה אף אם יחפש מחט אין בזה סכנה, שהרי כוונתו גם למצוה, ושנינו האומר סלע זה לצדקה ע"מ שיחיה בני או שאהיה בן עוה"ב הרי זה צדיק גמור בדבר זה, ואינו שלא לשמה, אלא עושה קיים מצות בוראו ומתכוון אף להנאת עצמו. וכתבו התוס' שבאופן שאם לא תבוא לו הטובה יהיה תוהה על הראשונות אינו צדיק גמור).

ח: ולרב נחמן בר יצחק איירי בחור שבין ישראל **לנכרי** שלת"ק בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בליבו, ולפלימו א"צ לבדוק בחור כלל מפני סכנת כשפים שהרי בודק בלילה לאור הנר (אבל בשימוש בחור אין סכנה מפני שמשתמש ביום לאור היום), ואף ששלוחי מצוה אינם ניזוקים, מ"מ היכא דשכיח הזיקא שאני, כדאשכחן שאמר שמואל "איך אלך ושמע שואל והרגני" הרי שהיה ירא אע"פ שהיה שלוחו של מקום.

חדש ב'תמצית'

קו עדכונים ושיעורים

בקו תוכלו לשמוע: מידע כללי, עדכונים, רשימת נקודות ההפצה, שיעורים.

02-3131-465

הדרך ללמוד - להגות - ולזכור

קורס חדשני מקצועי וייחודי

הקורס יצא לדרך בירושלים ובמודיעין

עילית. ניתן לשמוע את השיעור

הראשון חינם בקו המערכת הנ"ל.

להרשמה לשמיעת כל השיעורים יש

להתקשר ל: 055-400-7977 (קומה כשרה).

מבחני 'לדעת'

מבחן שבועי על דף היומי / עמוד

היומי / משנה ברורה / חפץ חיים
ואהבת חסד

ניתן לעשות את המבחנים מיום שישי

עד יום שלישי בשעה 7:00 בבוקר:

- בטלפון 0737-289-669

- במייל 7692282@gmail.com

- בנדרים פלוס קופת לדעת.

הגרלות: בכל שבוע על 500 ₪ במזומן,

81 זוכים בזיכוי 100 ₪ ברשת 'יפה גוף'.

סיכומי 'תמצית'

ניתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית

החודשיים על הדף היומי / משנה ברורה ומוסר
(לפי הדף היומי בהלכה).

- בנקודות ההפצה

- במייל 7692282@gmail.com

בנוסף ניתן לקבל במייל סיכומים על כל

מסכתות הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל
תנ"ך וספרי מוסר וספרי חפץ חיים.

או סיכומים לפי סדר הלימוד של: העמוד היומי,
חבורת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה,
תרי דף, אורייתא, אהבת שלום, ומפעל הש"ס.

תמצית
סיכומי גמרא, הלכה ומסכת
7692282@gmail.com

לדעת
מנחם שבתאי
ד"ר ראובן מנחם, ד"ר ראובן מנחם
0737-289-669

מבחנים ב'עמוד היומי'

ניתן לשמוע שיעורים על פרה"ש
ש"ק ומועדים, משנ"ב, ספרי מוסר ועוד
בטלפון 03-6171132

ניתן לעשות את המבחנים
בס"ק: 0737-289-669
7692282@gmail.com
ובעמודים נדרים פלוס' (נדעת)

מבחן 53 < פרשת ואתחנן נחמו

פסחים ח: עד י"א:

ה. אלא שורח צריך לבדוק במהותו לכיזני?

א. רק את השורה העליונה החיצונית.

ב. את השורה העליונה החיצונית וזו שתחתיה.

ג. את השורה העליונה החיצונית וזו שלידה.

ט.

מתי דיוות נכרי צריכה בדיקה מחשש נפלים?

א. כשדור בה יום עם אשה ואין שם חולדות.

ב. כשדור בה יום אפילו בלי אשה, ואין שם חולדות.

ג. כשגור שם מי יום עם אשה צריך לבדוק אפילו אם יש חולדות.

טז.

בי ערומות מצה ואתחנן חמץ, וסל עכבר מאחת מהם ונכנס

לביית, האם צריך בדיקה?

א. אין צורך בדיקה, דביקת חמץ דרבנן.

ב. צריך בדיקה, דאילונו בתרובא.

ג. אם העכבר נטל מהערומות צריך בדיקה, ואם נטל כמות שפרש

מהערומות אין בדיקה.

יז.

עכבר שנטל חמץ ונכנס לאחד משני בתים, האם צריך לבדוקם?

א. שניהם צריכים בדיקה, כיון שזה ספק שקול.

ב. אין בא לישראל עליו ועל חבריו שניהם אין בדיקה, כיון

שבדיקת חמץ דרבנן.

ג. בבוא אחד זה אין בדיקה, ובבוא שניהם צריך בדיקה.

יח.

כבר שנמצא בשמי קורה או בבית, האם צריך לנבא סלם

ולנער?

א. צריך שמא יפול או ירד לבית.

ב. בשמי קורה אין צורך, אבל בבית צריך.

ג. ספק בגמרא.

יט.

אלא דברים אסרי רבי יוחנן משום גזירה מלבי בדיקה חמץ

במיעו?

א. הקוץ דם לבשר.

ב. עניבת חבל שנפסק וקשיית דלי בתבלי דגרידי.

ג. קציבת חוטים יבושם וטחיתם לפני הקרבת העומר, קודצין

ברבוא.

כ.

מתי זמן שריפת חמץ?

א. בהחלית שעה שישית.

ב. בסוף שעה שישית.

ג. מיד בתחילת שעה שביעית.

מבחן 52 < פרשת דברים חזון

פסחים ה: עד ח.

ה. מה המבוקש לאיסור חמץ משש שעות ולמעלה?

א. אך ביום הירושלמי תשבייתו.

ב. לא תחשוט על חמץ דם זבחי.

ג. מחלוקת.

הז.

חמץ של נכרי שנמצא בבית ישראל, האם הישראל עובר עליו?

א. עובר.

ב. אין עובר.

ג. אין עובר אלא אם קיבל עליו אחריות.

ו.

חמץ של נכרי שלא קיבל עליו אחריות והוא נמצא בבית

ישראל, מה צריך לעשות לו?

א. לכפות עליו כל.

ב. לעשות לפניו מוציא עשרה.

ג. להוציאו מביתו.

ז.

מדוע מברק צריך גם לנסח?

א. משום פרושים שלא נמצאו בבדיקה.

ב. שמא ימצא גלוסקא יפה ותהיה דעתו עליה.

ג. שתי התשובות נכונות.

ז.

פז מעופשת שנמצא בחיבה, האם היא מותרת?

א. תליי האם רוב השימוש בתובה הם בחמץ או במצה.

ב. הולכים לפי השימוש האחרון בביתו.

ג. אם עברו ימים רבים מהחלילת פסח מותרת, ואם לאו אסורה.

ז.

באיזה מצות אנו מברך לפני עשית המצוה?

א. בדיקת חמץ.

ב. וטילת לולב.

ג. טבילת.

ח.

כותל שהשתמש בחורים שלו והכותל נפל, האם צריך לבדוק?

א. יבדוק רק מה שראה, ולא יכניס דיו מפני הסכנה.

ב. יבדוק ג' פסחים, שזה שיעור שהכלב יכול למצוא.

ג. יבדוק כל הכותל.

מבחן 51 < פרשת מטות מסעי

פסחים ב: עד ד:

ב. מה הסעם שצריך לבדוק את החמץ (לפי רש"י ב.)?

א. כדי שלא יבוא לאוכלו.

ב. כדי שלא יעבור עליו בכל יראה ובל ימצא.

ג. כדי למוצא ולבעור ולקיים מצוות "תשבייתו".

ב.

מאימתי אסור לעשות מלאכה בי"ז ניסן במקום שנהוג?

א. אין מעלות השחר וי"א מהני ההמה.

ב. אין מהני ההמה וי"א מהני ההמה.

ג. אין מהני ההמה וי"א מהני ההמה.

ג.

למסקנת הגמרא (ג) מהו זמן בדיקת חמץ?

א. ליל י"ד.

ב. י"ד שחרית.

ג. מחלוקת.

עד מתי שלמים ואכלים, ומתי שורפים את העומר?

א. ואכלים ליום ולילה, ושורפים ביום השני.

ב. ואכלים לשני ימים ולילה, ושורפים בלילה השלישי.

ג. ואכלים לשני ימים ולילה, ושורפים ביום השלישי.

ג.

האם עדיין נלמד להלמד בלשון קצרה או בלשון מקנה?

א. בלשון מקנה.

ב. בלשון קצרה.

ג. אין עדיפות לזה על זה.

ד.

מי חייב במצוה ובבדיקת חמץ בבית שחור (גמרא ורש"י)?

א. במצוה השוכר, ובבדיקת חמץ תלוי אם מסר לשוכר מפתח

לפני ליל י"ד.

ב. במצוה המושכר, ובבדיקת חמץ תלוי אם מסר לשוכר מפתח

לפני ליל י"ד.

ג. במצוה השוכר, ובבדיקת חמץ תלוי אם מסר לשוכר מפתח

השוכר חייב.

ד.

המשיכר בית לחבירו בחוקת בדוק ונמצא שאינו בדוק, האם זה

מקח טעות?

א. אינו מקח טעות, ובמקום שמשלמים שוכר על הבדיקה היו

מקח טעות.

ב. גם במקום שמשלמים שוכר על הבדיקה אינו מקח טעות.

ג. גם במקום שלא משלמים שוכר על הבדיקה היו מקח טעות.

מבחן 50 < פרשת פנחס

עירובין ק"א: עד ק"ד:

ק"א: נגר שיש בראשו גלוסטרא, האם מותר לנעול בו שבת?

א. אסור.

ב. ביטול באיגוד מותר, ובאיגוד ניטל באיגוד מחלוקת.

ג. ביטול באיגוד מחלוקת, ובאיגוד ניטל באיגוד אסור.

ק"ב.

באיזה אופן מותר לעשות ארל בשבת?

א. כשכבר היה האהל פרום טפח מערב שבת.

ב. כשכבר היה האהל פרום ג' טפחים מערב שבת.

ג. באופנים הל"ל אסור, ומותר רק אם יש כבר אהל על כל הגג

מדין לבד.

ק"ג.

האם מותר לחנוך במקדש יבלת יבשה בשבת?

א. מותר בין ביד בין בכלי.

ב. ביד מותר ובכלי אסור.

ג. מותר בין ביד בין בכלי, ויש אוסרים בכלי.

ק"ד.

כח צעמחה לו יבלת, באיזה אופן מותר לחתכה לפי רבנן?

א. דחוקא בעצמו ובשנינו.

ב. אין בעצמו ובדי.

ג. אפילו ע"י כלי.

ק"א: עד ק"ג:

איזה דברים מותרים במקדש ואסורים במדינה?

א. נעילה בגג שיש בראשו גלוסטרא, החזרת ציד של בור

ורדת.

ב. החזרת רטיה, תחיכת יבלת ביד להכמים, כריכת גמי ע"ג

מכה.

ג. נתינת רטיה בתחילה ע"ג מכה, תחיכת יבלת בכלי.

ק"ד.

לרבה שמונה להשמיט קול שאינו של שיר, מדוע אסור

לספוק דיו כדי להבדיר עופות (גמרא ורש"י)?

א. שמא יטול צידו להבדירם ויבוא להשקות גומות.

ב. שמא יטול צידו להבדירם ויזקקנו להדיח.

ג. שמא יטול בידיו את העופות שהם מוקצות.

ק"ד:

מדוע לפי רבי יוחנן מציצים שיר מהמקדש בצבת של עץ

ולא באבנט (גמרא ורש"י)?

א. כדי שלא יטמא את האבנט.

ב. כיון שאם יטמא האבנט יטמא גם הכות.

ג. שמא יפול.